

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA BIBLICKÝCH VĚD

Teologické nauky

Vývoj náboženských představ
starozákonního Izraele v kontextu
starověkého Kanaánu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jaromír Berka

Vedoucí práce: doc. Petr Chalupa, Th.D.

OLOMOUC 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne: 18. 4. 2014

Berka Jaromír

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce doc. Petru Chalupovi, Th.D. za vedení práce.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK BIBLICKÝCH KNIH	5
1. KANAÁNCI – HEBREJCI	9
2. PRAOTEC ABRAM – ABRAHAM.....	11
3. VŠUDYPŘÍTOMNÝ VLIV NÁBOŽENSKÝCH PŘEDSTAV CIZÍCH KULTUR	13
3.1 Nomádský kult	13
3.2 Babylonský a asyrský vliv	15
3.3 Egyptský vliv	15
3.4 Cizinci a cizáci	16
3.5 Osobitá izraelská forma tradic	18
4. EGYPTSKÝ POBYT, PUTOVÁNÍ DO ZASLÍBENÉ ZEMĚ A OBSAZENÍ.....	20
4.1 Egyptský pobyt	20
4.2 Putování pouští	22
4.3 Obsazení země	26
5. OD MNOHA BOHŮ K BOHU JEDINÉMU.....	32
6. PŘED ROZPADEM A ROZPAD ŘÍŠE	33
6.1 Před rozpadem říše.....	33
6.2 Rozpad říše	33
7. POSLÁNÍ PROROKŮ ÁMOSE A OZEÁŠE	36
7.1 Raná klasická profétie.....	36
7.2 Doba proroka Ámose	37
7.3 Působení proroka Ámose v Izraeli.....	38
7.4 Rozčlenění knihy Ámosovy podle jednotlivých kapitol.....	40
7.5 Osobnost proroka Ozeáše	42
7.6 Historické reálie doby Ozeášovy	43
7.7 Ozeášovo proroctví	44
DOSLOV – VÝVOJ NÁBOŽENSKÝCH PŘEDSTAV STAROZÁKONNÍHO	
IZRAELE V KONTEXTU STAROVĚKÉHO KANAÁNU	46

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK BIBLICKÝCH KNIH

Gn	První Mojžíšova (Genesis)
Ex	Druhá Mojžíšova (Exodus)
Lv	Třetí Mojžíšova (Leviticus)
Nu	Čtvrtá Mojžíšova (Numeri)
Dt	Pátá Mojžíšova (Deuteronomium)
Joz	Jozue
Sd	Soudců
Rt	Rút
1 S	První Samuelova
2 S	Druhá Samuelova
1 Kr	První Královská
2 Kr	Druhá Královská
1 Pa	První Paralipomenon (1. Letopisů)
2 Pa	Druhá Paralipomenon (2. Letopisů)
Ezd	Ezdráš
Neh	Nehemjáš
Est	Ester
Jb	Job
Ž	Žalmy
Př	Příslolí
Kaz	Kazatel
Pís	Píseň písní
Iz	Izajáš
Jr	Jeremjáš
Pl	Pláč
Ez	Ezechiel
Da	Daniel
Oz	Ozeáš
Jl	Joél
Am	Ámos

Abd	Abdijáš
Jon	Jonáš
Mi	Micheáš
Na	Nahum
Abk	Abakuk
Sf	Sofonjáš
Ag	Ageus
Za	Zacharjáš
Ma	Malachiáš

ÚVOD – KANAÁN V RÁMCI TZV. ÚRODNÉHO PŮLMĚSÍCE

Za kolébkou evropské civilizace se již tradičně považuje oblast Předního východu nebo také oblast Úrodného půlměsíce. Kde se vlastně Úrodný půlměsíc nacházel? Tato oblast byla nazvána půlměsícem podle tvaru svého území. Půlměsíc se rozkládal od údolí Nilu přes Perský záliv až k podhůří Kavkazu. Dnes zde najdeme státy jako Írán, Irák, Turecko, Egypt, Sýrie, Libanon, Jemen a Izrael.

Důsledky ovládnutí zemědělství byly dalekosáhlé. Vedly ke zvyšování počtu lidí. Zároveň s dlouhodobým pobytem na jediném místě vznikala nutnost vytvářet velká osídlená sídliště. V neposlední řadě započala i výstavba prvních měst. Za nejstarší trvale osídlené místo v této oblasti věda pokládá město Jericho, kde se nacházejí důkazy osídlení staré přes 8000 let př. n. l.

Vše ve vývoji člověka souvisí se vším. Nové způsoby obživy vyžadovaly i nové nástroje. Tisícileté zkušenosti s nástroji kamennými začaly ztrácet na svém významu. Kamenný nástroj, který se jednou poškodil, nebyl k ničemu, poškození bylo nevratné a definitivní. Bylo nutné najít řešení jiné. Nejvhodnějším východiskem se zdála být zpočátku měď. K tomuto zjištění nejspíš člověk dospěl náhodně. Kousek rudy se ocitl na ohništi a neunikl pozornosti a všímavosti. Ta červená hmota se dá tavit a ohýbat. Poškozený nástroj lze roztavit a vyrobit z něj nový. Tato myšlenková úvaha jistě neproběhla ze dne na den. A stejně tak ze dne na den člověk neodhodil všechny kamenné nástroje a nenahradil je kovovými. Od mezolitu k chalkolitu uplynuly věky. Šest tisíc let muselo uplynout od prvních maličkých pšeničných políček a kamenných srpů k prvním nástrojům z mědi a později z bronzu.

Jedinec již nebyl odsouzen k hladovění, pokud se lov nepodařil. Chov domácích zvířat a pěstování obilí mu zajišťovaly relativní blahobyty.

A volný čas. Volný čas k přemýšlení a hledání. K přemýšlení nad vlastním životem a nad okolním světem. Nad vlastní smrtelností. Vlastní nicotnost svěřil do rukou mocným silám, které rozhodovaly o jeho bytí; mocné bytosti, vládci slunce, měsíce a živlů.

Malá, osídlená území se s počtem obyvatel rozšiřovala a mohutněla. S koncem eneolitu se již setkáváme s prvními státními útvary, např. v deltě Nilu a mezi řekami Eufrat a Tigris. Později vznikají říše Asyrská, Babylonská, Chetitská.

Z velkého množství národů a etnických skupin, z mnoha kultur jazyků i náboženství se zaměříme na obyvatele území, které známe jako Kanaán. Tento název byl odvozen z akkadského slova (kinachu) pro purpurové barvivo, v těchto oblastech získávané z mořských plžů. Z řecké formy tohoto slova odvozují svůj název i Feničané. Ve starozákonním Izraeli budeme sledovat vývoj od množství bohů k jedinému, pravému Bohu Hospodinu.

1. KANAÁNCI – HEBREJCI

Kannáci byli semitskými kmeny, které osídlily území v oblasti dnešní Sýrie, Libanonu a Izraele ještě před příchodem kmenů vedených biblickým Abramem nebo též Abrahamem. Velmi pravděpodobně ve spojení s bojovnými kmeny, které se nazývaly Hyksosové. Hyksosové byli semitské kmeny, které v 17. století př. n. l. ovládly sever Egypta a vytvořily vlastní vládnoucí dynastii. Jejich panování v Egyptě trvalo velmi krátce, alespoň podle měřítek trvání egyptského státu. Část semitských kmenů asimilovala, část z nich zůstávala svébytnými jak kulturou, tak stylem života. Těžká doba nastala Hebrejcům po vytlačení Hyksosů z Egypta. Stali se z nich, dnes bychom řekli, lidé druhé kategorie. Rodilí Egyptané jim nikdy nezapomněli jejich spoluúčast na ponížení za hyksoské nadvlády. Privilegované postavení Hebrejců, kteří se rozhodli zůstat v Egyptě, bylo vystřídáno otroctvím, které trvalo více jak 400 let.

Co bylo spouštěcím impulsem, který vedl k odchodu Hebrejců z Egypta, o tom se vedou spory dodnes. Byl to vlastně pouze přesun do jiné oblasti téhož státu, protože egyptský faraon Thutmose III. porazil u města Megido kanaánskou koalici a podstatně tak posunul hranice své moci a vlivu. Odchod Hebrejců tedy nebyl útěk do jiné země. Odchod do země zaslíbené se odehrál zřejmě v oblasti dnešního Velkého hořkého jezera. Toto jezero je dnes součástí Suezského průplavu. Leží pod úrovní světového oceánu, čímž se kompenzuje odpařování vody z tohoto jezera přítokem ze Středozemního moře. I kdyby si tehdy faraon na poslední chvíli své počínání rozmyslel a začal Hebrejce pronásledovat, úplně by stačila jedna větší bouře na Středozemním moři a vojáci se mohli v přílivové vlně utopit. To je však otázka a řešení pro historiky a jiné vědní obory. My se musíme zaměřit na otázky náboženské. Mojžíš, jako ten, kdo připlul v košíku, si nikdy nemohl činit nároky na korunu faraona. Byl by vždy druhý. Národy v Kanaánu, i ti, kteří se dostali do otroctví, vyznávali různá náboženství, např. boha Baala nebo přejímali bohy egyptské. Známkou samostatnosti i suverenity i moci hebrejského národa bylo tehdy vlastní náboženství, vlastní kněží, vlastní rituály. Bůh jediný, všemocný, tajemný, neviditelný. Jen jejich Bůh, Bůh vyvoleného národa.¹

Hebrejci využili konfliktu mezi Chetitickou říší a Egyptem, protože Kanaán, kam směřovali, byl ve 12. století př.n.l. frontovým územím. Oslabení místních národů, které podle svých závazků vysílali své armády na pomoc některé z bojujících stran, jim

¹ Srov. M. POJAR. *Stručná historie státu Izrael*. Str. 9

umožnilo prosazovat svůj vliv na stále větším území. Podle přísloví, když se dva perou, třetí se směje. Toto období ještě nelze pokládat za monoteistické. Stále se však ještě jedná o monolatrii, kde stojí vedle ústředního a hlavního Boha také řada bohů vedlejších, kteří spolu koexistují. Jediný a transcendentní Bůh, který promlouvá i k jednotlivci, to byl Mojžíšův úkol a cíl. Byl to úkol prosadit víru v jediného Boha u vlastního národa.²

² Srov. M. POJAR, *Stručná historie státu Izrael*. Str. 12.

2. PRAOTEC ABRAM – ABRAHAM

Hospodin přejmenoval praotce lidu Abrama na Abrahama (Gn 17,5) „Nebudeš se už nazývat Abram: tvé jméno bude Abraham. Určil jsem tě za otce hlučícího davu pronárodů.“ (Gn 23,4) „Jsem tu váš host a přistěhovalec. Dejte mi u vás do vlastnictví hrob, kam bych zemřelou pohřbil“. V této jediné větě jsou shrnuty letité zkušenosti i vzpomínky a ozvěna na vlastní mládí prožité v chaldejském městě Uru. Abram jistě nepatřil k nejvyšší společenské vrstvě, a tak by mu jistě nebyla dopřána možnost pohřbit svou ženu v nějaké nákladné hrobce. Musel by se potýkat s nedostatkem stavebního materiálu, který byl pro oblast mezi Eufратem a Tigridem typický. Prostí lidé využívali k pohřbům různých přírodních dutin. Jednak proto, aby své zemřelé ochránili před zvířaty a také proto, aby se s nimi mohli setkávat. Podobně jako lidé na dnešních hřbitovech. Proto žádá, aby mu k pohřbu jeho ženy Sáry byla poskytnuta jeskyně Machpela. Po vyjití z Chaldejského Uru dostává po čase příkaz od Hospodina, aby putoval dále (Gn 12,1) „I řekl Hospodin Abramovi: „Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu“. Abram uposlechl a poslušně ve víře putuje dále i přes fakta, jako je vytržení ze známého společenství, bez ochrany, neznámo kam. Nenapomáhalo mu ani rodové božstvo. Byl bezdětný, tudíž bez opory. Bůh, který se mu zjevil, byl El-šaddaj „Bůh všemohoucí či všemocný“³. Toto své rozhodnutí Hospodin splnil bezezbytku u Abrama, který na jeho pokyn opět opouští zajištěnou existenci v Cháranu. Jeho putování Kanaánem, Egyptem a znovu Kanaánem se protáhne téměř na čtvrt století, než Hospodin dospěje k zásadnímu rozhodnutí a v symbolických Abramových stu letech mu daruje syna, aby naplnil slova smlouvy, kterou s Abramem uzavřel.

Neznal ještě jeho pravé jméno, jak tomu bylo v Ex 3,14 „Bůh řekl Mojžíšovi: JSEM, KTERÝ JSEM. A pokračoval: „Řekni Izraelcům toto: JSEM posílá mě k vám.“ (Ex 6,3) „Ukázal jsem se Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi jako Bůh všemohoucí. Ale své jméno Hospodin jsem jim nedal poznat“.

Uposlechnutí neznámého Boha svědčí o činu velké víry. Pro nás neuvěřitelné a nepochopitelné (Gn 15,6) „Abram Hospodinovi uvěřil a on mu to připočetl jako spravedlnost“. Pod vírou Abram prochází syrsko-palestinskou oblastí a všude staví svému Bohu oltáře (Gn 12,7) „I ukázal se Abramovi Hospodin a řekl: Tuto zemi dám tvému

³ Srov. M. BIČ. *Ze světa Starého zákona*. Str. 11

potomstvu“. Proto tam Abram vybudoval oltář Hospodinu, který se mu ukázal“. (13,4-18) „k místu, kde předtím postavil oltář; tam vzýval Abram Hospodinovo jméno“ „...Hnul se tedy Abram se stany, přišel a usadil se při božišti Mamre, které je u Chebronu. I tam vybudoval Hospodinu oltář“.

Hladomor jej donutil dojít až do Egypta, (Gn 12,10) „I nastal v zemi hlad. Tu Abram sestoupil do Egypta, aby tam pobyl jako host, neboť na zemi těžce doléhal hlad“. A jeho Bůh při něm stojí po celou dobu. Abram-Abraham prošel „Úrodný půlměsíc“ až do země egyptské. Putování bezbranného praotce je však jeho potomkům mocným svědectvím o všudypřítomnosti a nepřemožitelnosti jejich Boha, který dokázal praotce obhájit za všech okolností a prokázal svou převahu nad všemi místními bohy.⁴

Období bídy a nedostatku bylo vystřídáno dobou hojnosti a blahobytu, jehož příčinou byla Abramova žena Sára. Pro egyptského faraona byla tato, z jeho pohledu, exotická kráska jistě velmi přitažlivá. Abram si tohoto byl také vědom, ale z obav o vlastní život vydával svou ženu Sáru za svou sestru. V podstatě nelhal, Sára byla skutečně jeho nevlastní sestrou. Tato poloviční pravda, sdělená faraonovi, měla pro Abrama řadu výhod. Faraon se cítil zavázán, Abrama obdařil stády skotu a mnoha otroky a zároveň byl tou nejmocnější ochranou proti všem Abramovým nepřátelům, pro které jistě byla tato protekce trnem v oku. Tuto protekci u faraona paradoxně přerušil sám Hospodin, aby udržel Abramovu pevnost ve víře. Možná to byly Hospodinovy obavy, aby se Abram nepřiklonil z důvodů vděčnosti k bohům egyptským, protože faraon jistě v Hospodina nevěřil. Abramovi i faraonovi se od Hospodina dostane napomenutí. Faraon je varován, pravděpodobně nějakou nemocí, Abram, ztrátou jeho přízně, ale ani zde nechce Hospodin trestat nemilosrdně. Faraon se uzdraví a Abram, ač vyhnán z Egypta, si může ponechat faraonem darovaný majetek.

Biblický Abraham přišel do Kanaánu přibližně okolo roku 1800 př. n. l. Pocházel z mezopotamského města Uru. Na pokyn Hospodina nejdříve jeho rod putoval do města Cháranu na severozápadě říše a teprve odtud do Kanaánu. Další cesta Hebrejců odtud vedla na jih, do Egypta.

⁴ Srov. M. BIČ. *Ze světa Starého zákona*. Str. 18

3. VŠUDYPŘÍTOMNÝ VLIV NÁBOŽENSKÝCH PŘEDSTAV CIZÍCH KULTUR

3.1 Nomádský kult

Náboženství je jedním z hlavních pilířů života každého národa. Toto platí i pro národy ve starém Orientu. V této oblasti pobývaly kočovné kmeny, jež vyznávaly víru v jednoho Boha. Co se týče způsobu uctívání, tento kult se v podstatě změnil až po usazení v jednom působišti. Z počátku nebyl daný kult provozován na jednom stálém místě. Putování nomádů sebou přinášelo uctívání na různých místech. Svatyně a kultické předměty byly přenášeny postupně vždy tam, kde rodové společenství pobývalo.

Nomádi měli svá poutní místa kupříkladu: Sínaj, Massa a Meríba (Ex 17,7). „To místo pojmenoval Massa a Meríba (*to je Pokušení a Svár*), podle sváru Izraelců a proto, že pokoušeli Hospodina pochybováním: Je mezi námi Hospodin, nebo není?“ Oltář byl na poušti (Ex 17,15). „I vybudoval Mojžíš oltář a pojmenoval jej: Hospodin je má korouhev.“ V tomto prostém Mojžíšově výroku je ještě jasně patrné, kde vyrůstal a že byl vychováván až do dospělosti na dvoře faraonově. Jako privilegované osobě se mu dostalo nejen nejvyššího možného vzdělání, ale jistě prošel i náročným vojenským výcvikem. Jako voják a budoucí vysoký důstojník určitě dokonale ovládal všechny zbraně a znal do puntíku vojenskou organizaci egyptské armády. Vyšší vojenské útvary byly totiž označeny (poprvé v dějinách) vlastními standartami či korouhvemi, které pochodující armádě určovaly postup nebo směr útoku. Zde je nutno Mojžíšův výrok chápat jako oznámení lidu, že je nutné sledovat a zachovávat směr udaný Hospodinem. (Ex 3,2)⁵ „Tu se mu ukázal Hospodinův posel v plápolajícím ohni uprostřed trnitého keře. Mojžíš viděl, jak keř v ohni hoří, ale není jím stráven.“

Celý kult i způsob naklonění si Hospodina byl podmíněn nomádským způsobem života. Nomádským zvykem byly oběti nejlepších zvířat ze stáda. Poražené zvíře ze stáda bylo cenným majetkem nomádů. Obětováním něčeho, co bylo pro nomády cenné, bylo tak nejlepším vyjádřením vděčnosti k božstvu, které nomádi uctívali. V průběhu střídání pastvin, nomádi pomazávali krví vchody do stanu jako ochranu před zlem. Symbolika krve

⁵ Srov. R. RENDTORFF. *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 130

u nomádů byla přeneseně zhmotněním duše a života. V průběhu věků se později dostala i do hebrejského svátku pesach. (Ex 12,7) „Pak vezmou trochu krve a potrou jí obě veřeje i nadpraží u domů, v nichž jej budou jíst.“ (Ex 12,13) „Na domech, v nichž budete, budete mít na znamení krev. Když tu krev uvidím, pomenu vás a nedolehne na vás zhoubný úder, až budu bít egyptskou zemi.“ Tím je zde jasně vysvětleno, že i Hospodin si je jasně vědom této symboliky. Jeho posel nevstoupí do dveří takto označených, protože krev je zde symbolem života a nikoliv smrti.

Se změnou od putování k usdlému způsobu života nastal i obrat při „náboženských obřadech“ a to až ke stálým svatyním. Například v Bét-elu (Gn 28,18-19) „Za časného jitra vzal Jákob kámen, který měl v hlavách, a postavil jej jako posvátný sloup; svrchu jej polil olejem. Tomu místu dal jméno Bét-el (to je Dům Boží). Podobně zakládali nové svatyně, například v Beer-šebě (Gn 21,33) „A Abraham zasadil v Beer-šebě tamaryšek a vzýval tam jméno Hospodina, Boha věčného.“

Tady byl i převzat: „Způsob tří velkých výročních slavností.“ (Ex 23,14-17) jako je slavnost nekvašených chlebů, slavnost žně a slavnost sklizně plodin,(34,18,22) ; (Dt 16,16) Nebo slavnost nekvašených chlebů (maccot) a slavnost stánků, (Ex 13,3–10) slavnost žně (Ex 34,22) ; (Dt 16,9,16) rovněž tak i slavnost stánků (Dt 16,3,16). Povinnost účastnit se náležela pouze mužům. Byla to poutní slavnost.⁶ Tato slavnost byla určena pouze mužům. Z toho důvodu, že ženy byly v období menstruace pokládány za nečisté a náboženských rituálů se nesměly účastnit.

Ve verši (Ex 23,17) kde třikrát v roce muži obětují dobytče tak, aby krev nepotřísnila nic kvašeného. Kvašené věci symbolizovaly otrockou minulost Hebrejců v Egyptě. (Ex 34,23) ; (Dt 16,16).

Podrobně se o kultické praxi moc neví, předávala se z generace na generaci a zakládala se na profesionalitě kněží. Ke kultu samozřejmě patřily předpisy o čistotě. Porušení mělo za následek vyloučení ze společenství. „Čistota a svátost patří těsně k sobě.“ (Lv 10,10)⁷ „Musíte rozlišovat svaté od nesváteho a nečisté od nečistého.“

⁶ Srov. R. RENDTORFF. *Hebrejská bible a dějiny*: Str. 131

⁷ Srov. Tamtéž: Str. 135

3.2 Babylonský a asyrský vliv

Jejich božstva byla nespočetná a vegetativní, postupem času se z nich stali božstva astrální. Národy na tomto území přebírali i bohy z jiných kmenů a zemí. Nejhlavnější byl Marduk, bůh Babylona (Gn 10,9) „Jako se dostal babylonský bůh Marduk do čela panteonu s politickým rozmachem svého města, tak i v Asýrii se stal bůh Aššúr, vládcem všech bohů. Stojí za zmínku, že tu byla uctívána bohyně lásky a války Ištar. Tato bohyně byla pro Izraelce docela velkým svodem, stejně i uctívání Tamúza. (Ez 8,13-14) „Řekl mi: A uvidíš ještě větší ohavnosti, které páchají. A přivedl mě do brány Hospodinova domu, která vede k severu, a hle, sedí tam ženy a oplakávají Tamúza.“

Podobnost v kultu nacházíme a připomíná nám izraelskou praxi, slavnost jarní rovnodennosti. Smírčí obřady za hříchy (Lv 16) popisuje řád pro den smíření, jak má velekněz jednou za rok vykonávat obřad pro tento smírčí den.

Izrael z babylonské kultury přijal mnoho, ale po duchovní stránce ve víře v jediného Boha stál zcela někde jinde a nesmírně výš nežli lid, který uctíval výhradně jiné božstva.⁸

3.3 Egyptský vliv

Náboženství v rozlehlém Egyptě bylo oblastně velmi početné a rozmanité. Zprvu měla egyptská božstva zvířecí podobu a později jim ze zvířecí podoby zůstaly většinou hlavy na lidském těle. Obdivuhodný je fakt, že v této neměnné primitivní podobě zůstávala po celá tisíciletí. Tato náboženství přetrvávala pouze a jen v Egyptě. Nacházíme i „složitě teologické spekulace.“ Například za neolitu v Jerichu bylo uctívání božské trojice a v Egyptě tzv. „Božské devítky.“ Hlavní náboženskou postavou byl „Božný“ král. V průběhu dějin se tyto představy „Božných“ králů či faraonů často měnily.

Farao byl ztělesněním boha na zemi. S výjimkou nejvyšších kněžských vrstev o tom byli přesvědčeni všichni Egypťané a kněží jim toto přesvědčení nijak nerozmlouvali, ba právě naopak. Farao byl bůh, o jehož pokynech, rozhodnutích či plánech se nediskutovalo, nepochybovalo se o něm, byl to přeci boží příkaz. Jeho rozhodnutí nebylo považováno za rozmar smrtelného člověka, ale za osud, na kterém nelze nic změnit či opravit. Pyramidy tedy nesymbolizují ani tak pracovitost statisíců lidí a jejich často mnohaleté strádání, nýbrž právě vůli božského faraona.

⁸ Srov. M. BIČ. *Ze světa Starého zákona*. Str. 18.

Za střední říše se setkáváme poprvé s představou hříchu, soud před bohem a vykoupení. Svě zbožnosti si ponechávali pro sebe, jak jsem už výše uvedl, ale i přijímaná cizí božstva spojovali s vlastními. Např. kanaánský Šamaš a Ré, Baal se Sutechem a Baalat s Hathor. Náboženský úpadek v Egyptě začal za helénsko-římské doby.

Zaujala mě Jebeská kolonie židovských žoldněrů, jejich nábožensko-jebeské pogromy, o kterých se píše v (Jr 48,13) ; (Oz 10,15) ; (Gn 28,17). Za dolnoegyptské diaspory byl postaven chrám pro židovskou diasporu zvaný Leontopolský chrám jako náhrada za zničený Jeruzalemský chrám. Už starozákonní prorok předvídal, že „v onen den bude mít Hospodin oltář uprostřed egyptské země“ (Iz 19,19). Tento chrám byl menší, než Jeruzalemský a je spíše ve tvaru věže, než ve tvaru klasického chrámu.

3.4 Cizinci a cizáci

Oproti příchozím a hostům, kteří se usídlili a i připojovali k Izraeli, se zmiňují ve Starém zákoně tací, kteří přicházeli se špatnými úmysly. V hebrejštině se tyto typy označovaly a to:

- První výraz „zár“ - je označení pro cizí osobu, něco jako cizorodost, před tímto člověkem je třeba být na pozoru.
- Druhý výraz „nákrí“ – je označení pro cizí osobu, něco jako cizokrajnost, daný člověk je jen pouhý cizinec z dalekých krajů bez špatných úmyslů.

Osoby označené „Zár“ a „nákrí“ byly ale uctívači cizích bohů. Kupříkladu „zár“ je v Písmu použit ve smyslu nečistoty (Iz 1,7) „Vaše země je zpustošená, vaše města vypálená ohněm, vaši půdu vám před očima vyžírají cizáci; je zpustošena, cizáky podvrácená.“ Tímto Hospodin poukazuje na nebezpečí cizinců a jejich negativní vliv na prostředí Božího lidu.

Dále ve verších: (Ez 7,21) „Vydám ji v lup do rukou cizáků a za kořist svévolníků v zemi, a ti ji znesvěťí.“ (Ez 11,9) „Vyvedu vás z města, ale vydám vás do rukou cizáků. Tak nad vámi vykonám soudy.“ (Ez 28,7) „...hle, přivedu na tebe cizí, kruté pronárody, na krásu tvé moudrosti vytasí meče, znesvěťí tvou skvělost.“ (Jr 5,19). „Až se zeptáte: proč nám to všechno Hospodin, náš Bůh, učinil, ty jim řekneš: Tak jako jste vy opustili mne a sloužili ve své zemi cizím bohům, tak budete sloužit cizákům v zemi, která nebude vaše.“ (Jr 51,51) „Stydíme se, vždyť jsme museli vyslechnout tupení. Hanba pokryla naše tváře, protože do svatyně Hospodinova domu vstoupili cizáci.“ (Jl 4,17) „I poznáte, že jsem

Hospodin, váš Bůh, že přebývám na Sionu, na své svaté hoře. Jeruzalém bude opět svatý a nebudou jím už procházet cizáci.“

Vše „cizí“ skrývalo nebezpečí zpronevěry na Hospodinu (Dt 32,16) „Bohy cizími ho popouzeli k žárlivosti, ohavnými modlami ho uráželi.“ (Jr 3,13) „Byla zadržena vláha, nepřišel podzimní déšť, ale ty máš čelo nevěstky, odvrhla jsi stud.“ (Ž 44,21-22) „Kdybychom na jméno svého Boha zapomněli, k bohu cizímu své ruce rozejpali, což by to Bůh neodhalil? Zná přece tajnosti srdce.“

A druhá skupina „nákrí“ je obdobné jako u „zár“. Cizí bohové mohou svézt z cesty od pravého Boha (Joz 24,20). Tato ortodoxní snaha Hebrejců o udržení vlastní čistoty ve víře a jejich nekompromisní a netolerantní vztah k lidem jiné víry vedla k mnoha krvavým sporům a válkám. To zdaleka však neznamenalo, že by všichni Hebrejci byli netolerantní či nepřátelští ke všemu cizímu a odlišnému⁹. Pouze plnili s větší či menší horlivostí pokyny dané Hospodinem. „Jestliže opustíte Hospodina a budete sloužit cizím bohům a odvrátíte se, zle s vámi naloží a skoncuje s vámi, ač vám předtím učinil mnoho dobrého.“ (Jr 5,19). Boží lid se má vystříhat všeho, co je cizácké (1S 7,3) „Samuel vyzval celý izraelský dům: Jestliže se chcete celým srdcem obrátit k Hospodinu, odstraňte ze svého středu cizí bohy i aštarty, upněte se srdcem k Hospodinu a služte jenom jemu. On vás vysvobodí z rukou Pelištejců.“ (Sd 10,6) „Izraelci se dále dopouštěli toho, co je zlé v Hospodinových očích. Sloužili baalům a amoretám i bohům aramejským bohům sidónským, též bohům moábským a bohům Amónovců i bohům Pelištejců. Hospodina opustili a nesloužili mu.“ (2P 33,15) „Odstranil z Hospodinova domu všechny cizí bohy a sochy, též všechny oltáře, které nastavěl na hoře Hospodinova domu a v Jeruzalémě; vyházal je z města ven.“

K oběma typům byla přidělena tvrdá pravidla v různých směrech. Nejvyšší a podstatný byl zákaz, aby se cizinec stal králem, aby pak nesváděl svůj lid k nepravým bohům. „Ustanovíš tedy nad sebou za krále jen toho, koho si vyvolí Hospodin, tvůj Bůh. Ustanovíš nad sebou krále ze svých bratří. Nesmíš dosadit nad sebou cizince, který není tvým bratrem.“ (Dt 17,15).¹⁰

⁹ Srov. M. BIČ. *Ze světa Starého zákona*. Str. 11

¹⁰ Srov. Tamtéž. Str. 18

3.5 Osobitá izraelská forma tradic

Izraelci se seskupili vlastně až v palestinské zemi. Avšak v pěti Mojžíšových knihách je stejně hypotetická izraelská tradice. Tradice byly souvisle spojovány.

Některé tradice, např. v knize Ex, byly sepsány jak izraelskou, tak i judskou formou. Uveďme části o stvoření a potopě. Zde bych se rád zmínil o potopě světa, která se vyskytuje v bájích mnoha národů. Biblický Noe je naprosto totožný se sumerským Utanapištimem z Eposu o Gilgamešovi, který je o více než dva tisíce let starší. S jediným rozdílem. Utanapištim obdrží od bohů za odměnu nesmrtelnost, zatímco Noe zůstává smrtelným člověkem. Osobitá izraelská forma je vidět ve vyprávění o Adamovi a Evě, Kainovi a Ábelovi. Vidíme zde jména hebrejského původu. Zdá se, že toto bylo sepsáno až po zabydlení Izraelců ve své zemi.

Takový vývoj tradic, jako sepisování hlavních postav, jako Abrahám, Izák, Jákob, Mojžíš a Josef z polokočovných a kočovných kmenů, vytvoření izraelské společnosti, sloučení rodu těchto postav, k tomu bylo nutné popsat rodové vztahy.

Historický fakt putování kmene Abrahama se stal tradicí o zaslíbení země Hospodinem. I byť by byl tento kmen jen kočovným hostem.

Mezi Abrahámem a synem Jákobem je postava Izáka. Souvisí s ním víra v osobní božstvo, známé jako „Strach Izákův,“ ze kterého má Izák bázeň. Tato víra v osobní božstvo kočovníků se stala stěžejním bodem, na kterém vzrostlo osobité izraelské náboženství, víra v jednoho Boha, Boha „JHVH“ Hospodina.

Zajímavé je jméno Jákoba, ve starých egyptských pramenech je toto jméno delší: Jákob-el. Toto druhé jméno mu bylo přiděleno po nočním boji s tajemnou bytostí, při přecházení řeky Jábok Jisráel, „Bůh bojuje.“¹¹

Jisráel- Izrael je jméno celého národa. Předci dvanácti kmenů synů Jákoba národa izraelského.¹²

Těchto dvanáct kmenů na území Palestiny vytvořilo izraelské společenství. Podobnost „dvanácti“ lze najít i ve starém Řecku, kde toto i izraelské z dvanácti členů se vždy střídalo po měsíci obstarávat službu ve společné svatyni. Taktéž podobné i ve starém Edomu a Moábu, jenž byli sousedi Izraelců.¹³

¹¹ Srov. S. SEGERT. *Starověké dějiny Židů*. Str. 59.

¹² Srov. Tamtéž. Str. 59

¹³ Srov. Tamtéž. Str. 60.

Tradice Mojžíše se stala základem izraelského společenství. Jak se nazývalo náboženství Mojžíšovo, se odvíjí od jeho zakladatele: „Mojžíšské.“¹⁴

Víra v jednoho Boha, který nesnese jiné božstvo vedle sebe, byla vlastně tzv. „hnací silou“ Izraelitů a převahou nad kanaánskými původními obyvateli, kteří uctívali mnoho bohů. Na to, že Kanaánci uctívali synkretismem, kde ochotně přijímali i jiné bohy, se Izraelci skálopevně drželi víry pouze v jednoho Boha, pro ně směrodatné.

Izraelci nepopírali existenci dalších božstev, která jim dávala při různých úkonech a obětí záruku plodností lidí a stád a úrodnosti. Není zcela známo, jakou charakteristiku a tvar mělo náboženství v jednotlivých kmenech Izraelitů, před tím než vytvořili společenství v Palestině. Toto společenství mělo poté již jasně daná pravidla při uctívání Hospodina.

Kmeny, které se dostaly do Palestiny z jihu, vzývaly tohoto Boha dříve, než ostatní kmeny. Lze usuzovat, že dle praotců jako: Abrahám, Izák a Jákob, podle náboženských vzorů aramejských a arabských polokočovníků, uctívali svá osobní božstva. „Bůh Abrahámův,“ „Strach Izákův,“ „Mocný Jákobův.“ Tato osobní božstva uctívali u stromů, studnic a vystavěných kamenných sloupů, které se udržovaly natíráním olejem a to bez kněží a chrámů. Prostě jednoduchý kult.¹⁵

¹⁴ Srov. S. SEGERT. *Starověké dějiny Židů*. Str. 59.

¹⁵ Srov. Tamtéž. Str. 61.

4. EGYPTSKÝ POBYT, PUTOVÁNÍ DO ZASLÍBENÉ ZEMĚ A OBSAZENÍ

4.1 Egyptský pobyt

V knize Genesis sledujeme, jak nomádi putují Kanaánem, ale stále se neusazují. Hladomor je donutí odejít do Egypta. Takto sloučení nomádi se ucelí v „lid“, který žije v sociální a právní nejistotě a jsou pod tlakem a využívání cizím národem. Tento „lid“ se skládal z dvanácti kmenů – Jákobových synů. Jejich populace začíná rapidně stoupat. V Egyptě se projevují obavy z tohoto přistěhovaleckého lidu. „Toto jsou potomci synů Izraelových, kteří přišli do Egypta s Jákobem; každý přišel se svou rodinou.“ (Ex 1) ¹⁶

Obr. č. 1: Hebrejci v Egyptě¹⁷

V Ex 2 se vypráví o narození Mojžíše, který byl zachráněn a získal privilegovanou roli na egyptském dvoře. V dospělosti je povolán Hospodinem, aby zachránil svůj „lid“ z egyptského otroctví a vyvedl jej z něj.(Ex 3). Mojžíš se ale obává, že ho lid neuposlechne. Hospodin mu přivede do cesty Árona (Ex 4) V 5. kap. Ex stojí o prvním vyjednávání s faraonem o propuštění „lidu“ z otroctví. Toto jednání je ale neúspěšné.

¹⁶ Srov. R. RENDTORFF. *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 27

¹⁷ Dostupné z: <http://www.pozitivni-noviny.cz/test/gallery/Image/2008/06/bible4/obr.04.jpg>

Zde bych opět upozornil na fakt, že Hebrejci si své ponížení v otroctví v podstatě zavinili sami, když jako pátá kolona podporovali a kolaborovali s hyksoskými dobyvateli, kteří na několik staletí ovládali Egypt.

Obr. č. 2: Nalezenec Mojžíš¹⁸

Po několika takových nezdárných vyjednáváních Hospodin uvalí deset ran Egyptu. První ranou byla proměna vody v krev, tzv. zkažení vod. Trvala plných sedm dní.

Druhou ranou byli žáby, které vylézaly z vody a sužovaly zemi. Aby dokázal Hospodinovu moc, nabídne Mojžíš faraovi, že na jeho přímělu žáby zůstanou pouze v Nilu. Faraon v nouzi souhlasí, ale když se mu uleví, odmítne a vše zůstane při starém.

Třetí ranou se prach změnil v komáry, kteří obtěžují lid a dobytek. Egypťští věštcí, když se jim nezdařilo odvrátit pohromu s komáry, se přesvědčili o moci Hospodina, a „o prstu Božím“ a podali zprávu faraonovi. Faraon jejich Rady a doporučení ignoroval.

Po uvalení čtvrté rány, kterou byly mouchy, sám faraon žádá Mojžíše o přímělnou modlitbu, ani nečeká na jeho nabídku. Po odvrácení této pohromy, se na faraonově neoblomnosti nic nemění.

Následující ranou byl dobytčí mor, který se hebrejským stádům vyhnul. Ani tento fakt však faraona neobměkčil.

Šestou ránou, byly vředy na tělech Egypťanů a neunikli jim ani egypťští věštcí. Přichází sedmá rána, což bylo krupobití, zničilo úrodu na egypťských polích. Pole,

¹⁸ Dostupné z: <http://www.pozitivni-noviny.cz/test/gallery/Image/2008/06/bible4/obr.05.jpg>

kde pracovali Hebrejci, zůstala této pohromy ušetřena. Situace se opakuje. V nouzi faraon nešetří sliby, které vzápětí nesplní.

Osmá rána, kterou jsou kobylinky, zničí i to málo, co na egyptských polích zůstalo zachováno.

Po deváté ráně, kterou bylo seslání tmy na Egypt, souhlasí faraon s propuštěním Hebrejců pod podmínkou ponechání stád na místě, protože egyptská stáda vyhynula na mor.

Desátá rána, kterou je úmrtí všeho prvorozeného v Egyptě, vypadá tak neskutečně a hrozivě, že to faraonem velmi otrásl. „Ještě v noci povolal Mojžíše a Árona a řekl: Seberte se a odejděte z mého lidu, vy i Izraelci. Jděte, služte Hospodinu, jak jste žádali.“(Ex 12,31)

Posloupnost a vzájemná návaznost těchto ran jistě i dnes potěší mnoho vědců z mnoha vědních oborů, protože jim umožňuje tvořit mnoho zajímavých teorií. První ranou je zkažení vod, řeky Nil, kterou opouštějí žáby, což je druhá rána. V bahně řeky se líhnou ohromná množství komárů a much, to je třetí a čtvrtá rána. Následkem první rány dochází k ráně páté, šíření dobytčího moru. Následující rány, jako vředy, krupobití a tma nad Egyptem jen dílo zkázy dokonají. Hospodin trestá nemilosrdně. Takto staví do opozice svůj milovaný lid. I po ohlášení poslední pohromy se faraon rozhodl, že i přes vše co je potkalo, Izraelce na svobodu nepropustí (Ex 11).

Avšak po poslední ráně je faraon zlomen a konečně se rozhodne pro jejich propuštění (Ex 11,29-42). Po oslavách lidu hodu beránka slaví slavnost nekvašených chlebů na paměť podpory vyvedení z Egypta a slib nové země pro svůj lid (Ex 13). Nekvašené chleby, které Hebrejci při odchodu z Egypta jedli, nebyly žádným předepsaným rituálem, ale měli svůj prozaický důvod. Odchod z Egypta se spíše podobal útěku a na kvašení chlebového těsta zkrátka nezbýval čas. A však faraon nechává tento lid pronásledovat (Ex 14).

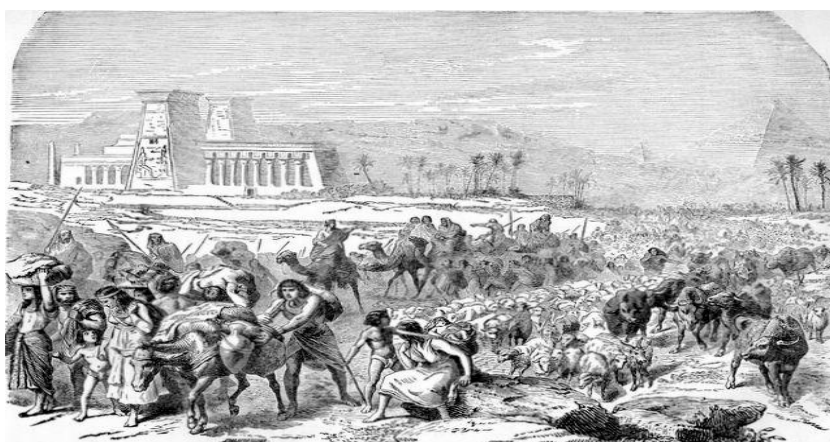
4.2 Putování pouští

Hospodin svůj lid zachraňuje při přechodu přes moře (Ex 14, 15-31). Kde lid uvěří v sílu Hospodina a jeho služebníkoví Mojžíšovi. Následuje krásná oslavná píseň, v Hospodinovo vítězství (Ex 15).

Lid putuje pouští a nevyhýbají se mu těžkosti (Ex 15,22-27). Začíná „reptat“. Hospodin dodržuje slib ochranné ruky nad svým lidem a různě mu pomáhá (Ex 16-18).

V kapitole (Ex 19) se hovoří o Boží smlouvě s lidem – desatero přikázání na Sínaji (Ex 19-20,1-17) a další ustanovení v životě lidu (Ex 20,18-26) ; (21-31); (Ex 32) poukazuje na porušení smlouvy tzv. zlatým teletem a dále na obnovu smlouvy (Ex 32, 33-40) až po posvěcení svatyně.

Akt vyvedení a ochrany lidu z Egypta „exodus“ je základním prvkem záchrany, který Hospodin prokázal lidu (Ex 20,2) „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví,“ (Dt 6,20-22) „Až se tě tvůj syn zeptá: Co to jsou ta svědectví, nařízení a práva, která vám přikázal Hospodin, náš Bůh?, odvětiš svému synu: Byli jsme faraónovými otroky v Egyptě a Hospodin nás vyvedl z Egypta pevnou rukou. Před našimi zraky činil Hospodin znamení a zázraky veliké a zlé proti Egyptu, proti faraónovi i proti jeho celému jeho domu.“ (Oz 12,10) „Já však jsem Hospodin, tvůj Bůh, už z egyptské země. Zase tě usadím ve stanech jako za dnů, kdy jsem se s tebou setkával. Mluvím k prorokům a dávám mnoha vidění; skrze proroky předkládám podobenství.“ (Oz 13,4) „Ale já jsem Hospodin tvůj Bůh, už z egyptské země. Nepoznal jsi Boha kromě mne, mimo mne jiného zachránce není.“ (Iz 51,9) ; (Ž 136,10) „Ranil Egypt v jeho prvorozených, jeho milosrdenství je věčné.“ Putování Izraelců pouští je krásnou alegorií o smyslu svobody, která se hodí i na dnešní dobu. Jak hluboko vězela v Izraelcích otrocká duše, lze poznat krátce po jejich odchodu z Egypta. Při prvních obtížích vzpomínají na staré a zlaté časy, když sedávali v Egyptě nad hrnci plnými masa a chléb jídávali do sytosti. Důvěra v Mojžíšova slova se začala utvrzovat až později, když Hospodin na jeho prosby učinil několik zázraků. Křepelky, mana, pramen vody ze skály, změna hořké vody ve sladkou, to vše mělo přesvědčit ty malověrné.

Obr. č. 3: Exodus¹⁹

¹⁹ Dostupné z: <http://seekingcommunity.ca/files/imce/exodus.jpg>

Putování pouští trvalo 40 let (Joz 5,6) „Čtyřicet let chodili Izraelci pouští, dokud do jednoho nezmizel celý ten pronárod bojovníků, kteří vyšli z Egypta, protože neposlouchali Hospodina. O nich se Hospodin zapřísáhl, že jim nedovolí spatřit zemi, o které přísáhl jejich otcům, že nám jí dá, zemi oplývající mlékem a medem.“ (Am 2,10) „Já jsem vás vyvedl z egyptské země, vodil jsem vás čtyřicet let pouští a pak jste obsadili emorejskou zemi,“ (5,25) „Připravovali jste mi obětní hody a přídavné oběti po čtyřicet let na poušti, dome izraelský?“ ; (Ž 95,10) „Po čtyřicet let mi bylo na obtíž to pokolení. Řekl jsem si: Je to lid bloudící srdcem, k mým cestám se nezná“, a pozitivní vztah mezi lidem a Bohem (Oz 2,16, Oz 9,10) ; (Joz 2,2-6).²⁰

Pobyt lidu v Egyptě trval chronologicky cca 430 let (Ex 12,40) „Doba pobytu, kterou Izraelci v Egyptě strávili, byla čtyřistatřicet let.“ „Tu Hospodin Abramovi řekl: „Věz naprosto jistě, že tvoji potomci budou žít jako hosté v zemi, která nebude jejich; budou tam otročit a budou tam pokořováni po čtyři sta let.“ (Gn 15,13)²¹

Vrátil bych se k postavě Mojžíše před oslovením Hospodinem. V následujících kapitolách a verších se dočteme jak o Mojžíšovu útěku do Midjánu, svatbě s dcerou midjánsého kněze Reúela (Ex 2,21) „Mojžíš se rozhodl, že u toho muže zůstane, a on mu dal svou dceru Siporu za manželku“ ; (3,1) o samotném oslovení Hospodinem tzv. „hořící keř“, kde je obeznámen s Božím pravým jménem a o Mojžíšovém poslání, o útěku do Midjánu (Ex 2,15), o manželce (Ex 2,18), o hořícím keři a zjevení (Ex 4-6, 7-10, 13-15). Rolf Rendtorff poukazuje ve svém díle na vazbu mezi Mojžíšem a midjánským knězem což vyvolává otázku skryté tradice o náboženském vztahu Izraelců a Midjánců. Dále se o tomto rozšířeně vyslovuje jako o „kénijské hypotéze“, ve které je tvrzení, že skrze Mojžíše Izraelci kult Hospodina od Midjánců převzali s dalšími osobnostmi jako je Gresmann Rowley, Schmitd a De Vaux. (Ex 18,1-12, Ex 3,1, Ex 18,11) ; (2 Kr 5,15)²²

V desateru (dekalogu) je pár bodů, které jsou pro izraelské náboženství obzvláště význačné; „výlučnost uctívání“ a „absence obrazů.“ Pohledme na kontext prostředí, kde byl běžný „polyteismus“, který se vyznačoval zcela jinak. Tady vystává napovrch, že při usazení v nové zemi, ve středu kanaánských náboženství si Izraelci přivlastnili tyto

²⁰ Srov. R. RENDTORFF. *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 28

²¹ Srov. tamtéž. Str. 33

²² Srov. tamtéž. Str. 35

prvky za své vlastní. Takto se chtěli bránit a vymezit vůči náboženství kanaánských obyvatel.²³

Obr. č. 4: Mojžíš a desatero²⁴

„Desatero není v žádném případě souborem nějakých svévolně uložených povinností tyranské vrchnosti. Dnes, stejně jako navždycky, je to jediná budoucnost lidské rodiny. Chrání člověka před ničivou mocí sobectví, nenávisti a lži. Odhaluje mu všechna falešná božstva, která ho zotročují: k těm patří sebeláska, touha po moci a po požitku, která vylučuje z lidského života Boha, která podvrací právní řád a která ponižuje lidskou důstojnost nás i našich bližních.“ (Jan Pavel II. Na hoře Sínaj, 26. Února 2002).²⁵ Dalo by se říci, že místo, kde došlo k „založení náboženství Hospodina“ byla kadešská krajina (Nu 13,26) „Přišli konečně k Mojžíšovi a Áronovi a k celé pospolitosti Izraelců na Páránskou poušť do Kádeše, podali jim a celé pospolitosti zprávu a ukázali jim ovoce té země.“ (20,1-14); „Proto jste museli po mnoho dní zůstat v Kádeši; zůstali jste tam téměř rok.“ (Dt 1,46)²⁶

²³ Srov. R. RENDTORFF *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 36

²⁴ Dostupné z: <http://www.pozitivni-noviny.cz/test/gallery/Image/2008/08/bible13/obr.03.jpg>

²⁵ Srov. *YOUCAT*. Str. 194

²⁶ Srov. R. RENDTORFF *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 40

Pozornost si zaslouží zmínka o náboženské a kultické složce jako tradice o božím zjevení, o příkazech na Sínaji, oznámení jména JHVH, což jistě patří mezi stěžejní momenty izraelského náboženství z nomádských kořenů²⁷

Svátek „pesach“ pochází patrně taktéž z nomádských okruhů (Ex 12) podobně jako „truhla“ tzv. přenosná svatyně při putování pouští (Nu 10, 33-36, 14,44) a při obsazování země (Joz 3), stan pro setkávání a vykonávání obřadů (Ex 33,7-11) „Mojžíš vzal stan a postavil si jej venku za táborem opodál a nazval jej stanem setkávání. Když někdo hledal Hospodina, vycházel ke stanu setkávání, který byl venku za táborem.“ (Nu 11,16) „Hospodin Mojžíšovi odpověděl: shromážď mi sedmdesát mužů z izraelských starších, o nichž víš, že jsou staršími a správci v lidu. Vezmi je ke stanu setkávání, ať se tam postaví s tebou.“ (12,4) aj. „stánek úmluvy“. Rovněž byl přinesen do země kult nomádů „ zebach“ (oběť poražených zvířat).

Ale přes to ještě nemůžeme ucelit představu o kultu a náboženství „Izraelců“ před osídlením. Můžeme ovšem říci, že do celoizraelského kultu byly přinášeny různé tradice na sobě nezávislé²⁸

4.3 Obsazení země

Izraelci doputovali k hranicím Hospodinem zaslíbené země. Dvanáct kmenů vyslaných na průzkum země Mojžíšem (Nu 13,1). „Hospodin promluvil k Mojžíšovi: Pošli muže, aby prozkoumali kanaánskou zemi, kterou dávám Izraelcům. Pošlete po jednom muži z jejich otcovských pokolení, vždy jejich předáka!“ A spor o dobytí od jihu (Nu 13)²⁹

V knize (Nu 14) po špatných zprávách těchto zvědů lid reptá a chce se navrátit zpět do Egypta. Mojžíš se přimlouvá modlitbami k Bohu za lid (Nu 14,2, 14,33). Nastali boje v Zajordání a následovně k jeho obsazení (Nu 21,21). „Tak odmítl Edóm povolit Izraeli průchod svým územím a Izrael se mu vyhnul“. Po Mojžíšově smrti se vedení ujímá Jozue, který posílá další zvědy (Joz 2), dochází k otevření cesty Hospodinem k oblasti Jericha. Lid překračuje Jordán (Joz 3), přes dobytí až k samému rozdělení země zbývajícím deseti kmenům (Nu 13-19)³⁰

²⁷ Srov. R, RENDTORFF. *Hebrejská bible a dějiny* Str. 42

²⁸ Srov. tamtéž. Str. 43

²⁹ Srov. Tamtéž. Str. 43

³⁰ Srov. tamtéž Str. 43

„Historická rekonstrukce obsazení země je tedy možná jen formou hypotetických modelů“³¹

„Kniha Jozue je svědectvím o trvalosti a věrnosti Božích zaslíbení.“ (Joz 3) Hospodin vytváří jordanický div, zastavuje vodu Jordánu, aby jeho lid přešel suchou nohou a takto vstoupil do zaslíbené země. Na památku jordanického divu je v Gilgálu postaveno dvanáct kamenů. Také nařídil obřizku Izraelců a první slavnost hodů beránka zaslíbené zemi.

Jozue staví Hospodinu oltář a předkládá lidu Hospodinův zákon. Izraelci obsazují jako první jih Kanaánu a poté sever. Hospodin pověřuje Jozua, aby přidělil do vlastnictví dosud neobsazenou zemi.

Dobývání Kanaánu patří k nejkrvavějším obdobím v dějinách Izraelského národa. Není zde místo pro lidskost, soucit nebo slitování. Jsou zde vyvražďována celá města s veškerým obyvatelstvem, ženy a děti nevyjímaje. Kde nestačí síla, nastupuje lstivost, zákeřnost a podlost, protože ve válce jsou všechny prostředky dovoleny.

Výjimky jsou však všude. Nalezneme je i při dobývání Kanaánu. Někdy to opravdu nebylo jen tupé a bezmyšlenkovité vyvražďování obyvatelstva.

Dobytí jednoho z nejstarších měst světa, Jericha, bylo naopak umožněno brilantním využitím znalostí vyššího řádu. Zde se jedná o radu Hospodinovu Jozuovi. Mnohadenní pochodování mnohatisícového zástupu kolem městských hradeb, spojené s hlasitým troubením, se svými vibracemi projevilo na jejich kvalitě přesně tak, jak Jozue potřeboval.

Obr. č. 5: Dobytí města Jericha³²

³¹ Srov. R. RENDTORFF. *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 45

Nutno však říci, že i přes tyto krvavé činy jistě Jozue netrpěl výčitkami svědomí. Necítil se však být dobyvatelem a uchvatitelem, nýbrž se pouze vracel do země, kterou již před věky Hospodin zaslíbil Abrahamovi a všem ostatním, kteří s ním obnovili smlouvu. Mohl si tedy dovolit být někdy i velkorysý, např. svou milostí pro nevěstku Rachab a její rodinu či respektováním lstí získané přísahy dané Gibeonům. Tento slib, daný před Hospodinem, Jozue dodržel, i když jistě s těžkým srdcem. Ale Hospodin není benevolentní k přestupování svých nařízení, daných Izraelcům. Trestá tyto přestupky i s tím rizikem, že v dílčí vojenské operaci je Jozuovo vojsko poraženo.

Zajordánské kmeny při návratu stavějí oltář jako svědectví víry ve společného Boha. Izrael se nesmí směřovat s pohany. Hospodin žádá celé srdce svého lidu. Izrael se svobodnou volbou v Šekemu rozhoduje pro Hospodina a odvrhuje cizí bohy.

Epilog Soudců: obsazování Palestiny byl dlouhodobým procesem. Kmeny Izraelitů jen těžko obhajovali ukořistěné území. V knize Soudců Izrael konsoliduje náboženský svaz dvanácti kmenů kolem schrány smlouvy. Stále nemají krále (Sd 17,6). „V těch dnech neměli v Izraeli krále. Každý dělal, co uznal za správné.“

Kanaánci měli pevný státní systém a byli stmelováni společnými kulty přírodních sil. Izraelský lid je stále ohrožován, čímž ztrácí svou jedinečnost, je ustavičně v pokušení, že podlehne pohanskému prostředí a zradí svého Hospodina.

Na záchranu před těmito negativy přichází Bohem povolání soudci, aby vedli lid proti utlačovatelům. Později vedou k zákonu Hospodinovu a soudí jejich spory především proti pohanským svatyním a modlám. Doba soudců byla slavná přes mnohá utrpení a zkoušky v pevnosti víry v Hospodina.

Knihy soudců navazuje na dobu dobývání Kanaánu, znamená již určité uklidnění. Zatímco kniha Jozue se spíše podobá válečnému deníku či zprávám z fronty, zde již najdeme snahu o hlubší zamyšlení. Nacházíme zde celou řadu příběhů, velké množství velmi zajímavých postav, jejichž osudy jsou více či méně zdařilými alegoriemi, popisujícími vztah člověka k Hospodinu. Zdaleka ne všichni původní obyvatelé Kanaánu byli nepřáteli Hospodinova lidu. I mezi nimi byli určitě lidé, kteří opustili své původní bohy a přiklonili se k Hospodinu. Poplatky a daně měly pro dobyvatele větší význam a smysl, než kouřící trosky a hromady mrtvých.

„Teprve když se Izrael vzmožil, podrobil Kanaance nuceným pracím, ale nebyl s to podrobit si je úplně.“ (Sd 1,28)

Na lid Hospodinův přichází únava. Roky válčení a neustálých běd a stěhování z místa na místo se již zajídá stále většimu množství lidí. Nač spát na tvrdé podlaze ve vojenském táboře, neustále riskovat život a za co vlastně? Nadšení a pocit moci a hrdosti pomalu mizí, žádná odměna od Hospodina totiž stále nepřichází. Nač se omezovat a trpět, když mohou žít pohodlně. Tak, jak většinou žijí Kanaánci, ti, kteří neznají Hospodina. Život je příliš krátký na to, aby jej člověk protrpěl pro cosi, co mi nic příjemného nepřináší. Tyto myšlenky jistě napadly nejednoho Hebrejce, který již nikoliv jako válečník, někdy náhodně, někdy zcela záměrně poznával život mezi lidmi a vyznavači jiných bohů.

„Izraelci tedy sídlili uprostřed Kanaanců, Chetejeců, Emorejců, Perizejců, Chivejců a Jebúsejců. Brali si jejich dcery za ženy a své dcery dávali jejich synům a sloužili jejich bohům.“ (Sd 3,5-6)

Kanaánský vliv cizích náboženských kultů na Hospodinův lid je jednoznačně patrný v osobě prorokyně Debory. Od samého počátku, přeneseně řečeno od Abrahama, se setkáváme poprvé s ženou prostého původu, která soudí lid Izraelský. Náboženství jediného Boha zřejmě chtělo ukázat přívětivější tvář a také přijalo tuto variantu. Mělo zřejmě zdůraznit, že také Hospodin nečiní rozdílu mezi lidmi. Toho času v Izraeli soudila prorokyně Debora, žena Lapidotova.“ (Sd 4,4)

Nastává období jakéhosi bezčasí, bezvládní a anarchie, ale i svobody. Život již není tak sešňorován nejrůznějšími zákazy a příkazy, ve kterých se již pomalu nevyznali ani kněží. Každý si v podstatě dělá, co chce a protože Hospodin čeká a netrestá, náboženská krize se prohlubuje. Nastává patová situace. Žádné náboženství v Kanaánu té doby nezískává trvalou a bezpodmínečnou převahu. Vliv a význam různých božstev se přelévá sem a tam, trvá pár let, je potlačeno náboženstvím jiným a po čase se znovu vrací, na hrotech mečů svých vyznavačů. Snaha o upevnění vlivu a moci Boha Izraelského lidu a protiklad mělkosti víry velké části Hospodinova lidu, je jasně patrná na Gedeonově příběhu. Nejdříve Hospodin vyzkouší Gedeonovu spolehlivost a pevnost ve víře tím, že mu dá příkaz zlikvidovat svatyni boha Baala, kterého uctívá jeho otec. Je zde zcela jasně vidět, že Hospodinův lid zdaleka nebyl monolitickým, pevným tělesem ve víře. Vystavět svatyni Baalovi by bylo dříve potrestáno příkladně a nemilosrdně. Dnes však nikdo nevolá

po ukamenování. Gedeonovu otci se nic neděje. Není světské rameno, které by trestalo, není chuť a není vůle. Lidem je to v podstatě úplně jedno. Hospodin je vysoko a daleko. Na Gedeonovu otci je názorně ukázáno, jak lidé, kteří se odvrátili od Hospodina, mění svou víru podle toho, jaký jim z toho kyne okamžitý osobní prospěch. Již dávno neplatí, že zemřít pro víru je hrdinství a samozřejmost. Gedeonův otec je také taková korouhvička. Svatyně boha Baala patří sice jemu, ale když rozlícený dav jeho vyznavačů začne volat po krvi jeho syna, otočí se na pětníku a začne chválit Hospodina.

Skalních vyznavačů Hospodina ubývá a zoufale se snaží zastavit tuto pohromu. Zřejmě jen z tohoto důvodu vniká příběh o Gedeonovi. Tímto příběhem, ve kterém sám Hospodin určí k boji a k vítězství nepatrnou hrstku vyvolených, má být zdůrazněno, že věrnost Hospodinu je tím prvním a nejdůležitějším. Jen poslušnost Hospodinu zaručuje Izraelskému lidu úspěch. Snaha odvrátit Hospodinův lid od svodů a vlivů jiných náboženství jde až na samou hranici lidskosti, kdy za slib vítězství je nucen člověk obětovat vlastní dítě k zápalné oběti. Žel, zde již posel Hospodinův tuto smrt neodvrátí, jako kdysi při obětování Izáka.

Kniha Rút je po všech ukrutnostech předcházejících knih Jozue či Soudců naprostým zjevením. Je to první křišťálově čistá kapka vody, po všech těch potocích krve, které byly před tím prolity. Krutosti, zákeřnosti a nelidskost byly vystřídány něčím, co musí čtenáři připadat jako zjevení. Setkává se zde s pravým opakem všeho, co dosud četl. S lidskostí, tolerancí a soucitem. Nenachází zde bigotnost, náboženskou netoleranci, nenávist k jiným národům.

Obr. č. 6: Rút³³

³³ Dostupné z: <http://www.pozitivni-noviny.cz/test/gallery/Image/2008/09/bible16/obr.06.jpg>

Přes všechnu bídu a utrpení se v této knize setkáváme s lidmi, pro které není lidskost pouze prázdným pojmem a slovem bez významu. V příběhu o Rút nacházíme oddych a uklidnění. Představy pobitých lidí, poházených zbraní, hořících měst či vesnic jsou zde vystřídány, skoro by se dalo říci, červenou knihovnou.

Příběh je o chudé dívce, která svou krásou, věrností a pracovitostí zaujala a nakonec i získala srdce bohatého a vlivného muže. Příběh Rút nám zároveň ukazuje krásný příklad levirátního manželství, kdy si muž vezme za ženu manželku svého zemřelého bratra. Jistě i to byla určitá oběť, protože první syn z takového manželství dědil majetek jeho zemřelého bratra. Uzavřít levirátní manželství jistě nebylo něco, co by mužům vždy vyhovovalo. Někteří se tomu i programově vyhýbali, například jistý Onan, kterého také Hospodin náležitě a zaslouženě potrestal. V závěru této knihy se setkáváme s rodiči budoucího izraelského krále Davida, takže tato kniha plynule navazuje na další biblické příběhy.

5. OD MNOHA BOHŮ K BOHU JEDINÉMU

Předci Izraele nebyli vlastně ani henoteisty ani monoteisty. Spoustu kmenů tíhlo k nejvyššímu kanaánskému bohu Elovi. Bůh se zjevil Jákobovi (Gn 28,10-22), Jákob postavil kamenný sloup, polil olejem a nazval toto místo Bét-el (Dům Boží). „El a Bůh otců byli ztotožněni.“³⁴

Až poté, co Mojžíšova skupina přinesla sebou náboženství Hospodina, se tato skupina s Hospodinem cele ztotožnila. V knize (Joz 24,2,14) je poukázáno, že předci Izraele byli modláři. Jozue postavil před lid volbu: buď sloužit bohům Kanaánců, nebo Bohu Hospodinu. Hospodin měl být původně Bohem jen pro Izraelce, protože jiné národy měly svá vlastní božstva. (Ex 20,3). „Nebudeš mít jiného boha mimo mne.“ V předexilové době neplatil za jediného a universálního Boha, (2Kr 3,27) a (1S 26,18). Dále pak v (2Kr 3,4-27) o tažení na Moábce, kteří Izraelcům ukázali, že mají silného boha.

V knize (1S 26) je popisován konflikt mezi Saulem a Davidem. Podle toho je cizina oblast jiných božstev. Pro cestu k monoteismu použil Hospodin příklad cizích národů, aby napomenul Boží lid pro jeho hříšnost. (Ž 139,7-10). V Iz 44,28-45,4 Kýros dobyl Novobabylonskou zemi. Podstata dobytí byla, aby se znovu postavil chrám v Jeruzalémě.

Již v prvním verši Gn : „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ to není jen pouhé sdělení o Božím činu stvoření. „Jediný Bůh stvořil celou zemi, proto může také jenom on rozdělit to, co stvořil. Zemi Izrael dal právě jen izraelskému lidu a ne kanaánským národům, které ji obývaly před Izraelem.“³⁵

Zajímavá je skutečnost, že i přes to Židé různě pobývali po různých národech, nadále zůstávali Božím lidem. Docházelo tu ke střetům s ostatními náboženstvími a jejich božstvy. V (1Gn), kde je Bůh jediným stvořitelem slunce, měsíce a hvězd. Zrovna tady se stali právě Židé prvními kritiky těchto náboženství u pohanských národů, které uctívaly nebeská tělesa jako bohy. Židé toto pohanské božstva demytologizovali.³⁶

³⁴ Srov. K. SCHUBERT *Židovské náboženství v proměnách věků*. Str. 14

³⁵ Srov. Tamtéž. Str. 15

³⁶ Srov. Tamtéž. Str. 17

6. PŘED ROZPADEM A ROZPAD ŘÍŠE

6.1 Před rozpadem říše

Před rozpadem židovské země na severní a jižní království byl posledním králem Šalomoun. Tato dvě království mají paralelní dějiny až do nástupu proroka Eliáše. Za vlády krále Šalamouna bylo království na nejvyšším stupni prosperity. „Král Šalomoun převýšil všechny krále země bohatstvím i moudrostí.“ (1. Kr 10,23) V Jeruzalému nechal vystavět chrám, ze kterého vzniklo středisko Judaistického kultu.³⁷

Schmidt ve svém díle pojednává o spojování židovských a kenaanských náboženských tradic.³⁸

Po smrti krále Šalamouna se kvůli sporu jeho syna Rechabeáma a správce severních kmenů Jarobeáma království rozdělilo na severní Izraelské a jižní Judské. Kult Baala přinesla Omrijovská dynastie. Chtěl bych ještě připomenout, že i přes všechnu Šalamounovu moudrost za jeho čtyřicetileté vlády, se král ve stáří odvrátil od Hospodina a nechal vystavět svatyně jiným božstvům, aby si udržel přízeň svých manželek.

„Když nadešel Šalomounovi čas stáří, jeho ženy odklonily jeho srdce k jiným bohům, takže jeho srdce nebylo celé při Hospodinu, jeho Bohu, jako bylo srdce jeho otce Davida.“ (1. Kr 11,4)

„Tehdy Šalomoun vystavěl posvátné návrší Kemošovi, ohyzdné modle Moábců, na hoře, která je naproti Jeruzalému, a Molekovi, ohyzdné modle Amonovců.“ (1. Kr 11,7)

A tehdy promluvil Hospodin ke králi, že nedodržel ujednání a rozdělí království. (1. Kr 11,11-13)³⁹

6.2 Rozpad říše

K zásadním změnám po smrti krále Šalomouna došlo a nenechaly na sebe dlouho čekat. Situace se výrazně zhoršila a došlo odpadnutí Izraele od domu Davidova.

„Tak se vzbouřil Izrael proti domu Davidovu a to trvá dodnes.“ (1Kr 12,19)

³⁷ Srov. R. RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějin*. Str. 61

³⁸ Srov. Tamtéž. Str. 65

³⁹ Srov. Tamtéž. Str. 66

Ovšem trvalé rozdělení Izraele je docela zavádějící. Království za Davida a ani za Šalomouna nebylo království jednotné. Je tu i jistý problém, který představuje příslušnost kmene Benjamín a krále Rechabeáma k Judskému království a ustanovením Jarobeáma králem nad celým Izraelem.⁴⁰

„Když se celý Izrael doslechl, že se Jarobeám navrátil, poslali pro něj a povolali ho do pospolitosti a ustanovili ho za krále nad celým Izraelem. Při domě Davidově nezůstal nikdo, kromě kmene Judova. Když přišel Rechabeám do Jeruzaléma, shromáždil celý dům Judův a kmen Benjamínův, sto osmdesát tisíc vybraných bojovníků, aby bojovali s domem izraelským a vrátili království Rechabeámovi, synu Šalomounovu.“ (1 Kr 12,20)

Hospodin dále promlouvá k Božímu muži Šemajášovi, aby vzkázal králi Rechabeámovi rozpustit boje a zajistit, aby se každý navrátil domů. Rechabeám na jih a Jarobeám na sever země. V kultické politice využil Jarobeám k zřízení ústředních svatyní v Bét-elu a Danu. Vzniká odklon od legitimního jeruzalémského kultu. Tyto svatyně měly i příslušné kněžstvo a svátky.⁴¹ (1 Kr 12,26-33)

O Bét-elu a Danu se v díle Rolfa Rendtorffa dovídáme více o tzv. zlatých telatech, zdobení býčků a o sporném náboženském významu těchto „telat.“⁴² Tímto se dějiny severního království v deuteronomistické koncepci dostávají do negativního předznamenání. Jarobeámův hřích představuje kultické odpadnutí od Jeruzaléma.⁴³

V porovnání Izraele a Judska jako sousedních států popisuje Rolf Rendtorff situaci Omriho dynastie a jeho náboženské politiky k Achabovi.⁴⁴ Lze toto dohledat v Písmu i uctívání Baala, kde Achab vystavěl svatyni pro Baala v Samaří. Tímto urážel Boha Izraele (1. Kr 16,15,21-28).

„Bylo mu málo v hříších Jarobeáma, syna Nebatova. Vzal si ženu Jezábelu, dceru Etbaala, krále Sidoňanů a chodil sloužit Baalovi a klaněl se mu. Postavil Baalovi oltář v Baalově domě, který vystavěl v Samaří. Achab také udělal posvátný kůl. Tím, čeho se dopouštěl, urážel Hospodina, Boha Izraele, víc než všichni izraelští králové, kteří byli před ním.“ (1. Kr 16,31-33)⁴⁵

⁴⁰ Srov. R. RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 65

⁴¹ Srov. Tamtéž. Str. 66

⁴² Srov. Tamtéž. Str. 66

⁴³ Srov. Tamtéž. Str. 67

⁴⁴ Srov. Tamtéž. Str. 68

⁴⁵ Srov. Tamtéž. Str. 69

Tlak jeho manželky Jezabél vyvolal pronásledování a vyhlazování Hospodinových proroků. V epoše Achaba a jeho synů vzniká takto spor uctívání Hospodina a Baala.⁴⁶ Jsou však i další domněnky o rovnováze náboženství Baala a Hospodina.⁴⁷

Následují boje s Aramejci, obležení Samaří, Moábci, Jehuově revoluci až po vládu Jarobeáma II. Do tohoto sociálního napětí vstupuje prorok Ámos.

Obr. č. 7: Počátek stavby chrámu⁴⁸

⁴⁶ Srov. R. RENDTORFF. *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 69

⁴⁷ Srov. Tamtéž. Str. 70

⁴⁸ Dostupné z: <http://www.pozitivni-noviny.cz/test/gallery/Image/2008/08/bible11/obr.04.jpg>

7. POSLÁNÍ PROROKŮ ÁMOSE A OZEÁŠE

7.1 Raná klasická profétie

V poslední třetině 8. století př.n.l. se profétie již neprojevovala aktuální mluvou, ale i psaným slovem, tzv. klasická profétie. Jako první v této psané profétii začal prorok Ámos. Tato profétie byla rázu právního, ekonomického a náboženského v projevu nejen mluveném, ale i psaném a to k lidu, přes vrchnost až k samotnému králi.

Sociální kritika proroka Ámose spolu s Izajášem a Micheášem souvisela s hospodářským pohledem. Král Jarobeám II, (785 až 745) se snažil tuto krizi řešit navýšením daní. Ovšem toto opatření bylo pouze a jen dočasné. Nastoupila komplikace ve tvaru politicko-hospodářském – pod vlivem asyrských požadavků na tribut.

Při těchto aspektech změny nastoupila tzv. alternativní profétie. Zvěsti o soudu, které šířil Ámos a Ozeáš. Tato profétie získala tzv. vyšší kredit. Vzhledem okolnosti, že byla navýšená poptávka lidí z různých společenských sfér. Tyto změny prorockého působení byly formovány až tak, že lidi docházeli za proroky. Ptali se na Hospodinovo rozhodnutí nebo si přišli vyžádat přímlovu Hospodina. Tady vidíme, že se proroci začali sdružovat, spolupracovat a sepisovat. Takto vznikly prorocké skupiny, nezávislé, ale také docela stabilní.

„Z vašich synů jsem povolával proroky, z vašich jinochů nazíry.“ (Am 2,11)

Ovšem v aspektech různých motivací proroků nelze doložit analogii formací.

„Nebyl jsem prorok ani prorocký žák, zabýval jsem se dobyt看em a sykomorami.“ (Am 7,14)

Tímto se Ámos distancoval od profesionálních proroků. Poskytoval oporu jiným prorokům s periférních sfér v geografickém, mocenském či sociálním.⁴⁹

Také se domnívám, že proroci Ámos a Ozeáš se osobně setkali v tzv. prorockém úřadě, o kterém se zmiňuje Rolf Rendtorff ve svém díle⁵⁰

⁴⁹ Srov. J. HOBLÍK *Proroci a jejich slova a jejich svět*. Str. 122

⁵⁰ Srov. R. RENDTORFF. *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 153

7.2 Doba proroka Ámose

Okolo roku 930 se rozpadá židovská země na dvě části: severní Izraelské království s hl. městem Samaří (bylo dobito a zničeno v roce 722 asyrským králem Salmanassarem V.) a jižní Judské království s hl. městem Jeruzalémem. Izraelské severní království bylo v té době vším možným, jen ne sjednoceným státem.

Prováděné archeologické výzkumy dokazují, že období uctívání Baalova kultu nebyla tradovaným obdobím stagnace a hospodářského úpadku, nýbrž naopak. Probíhala výstavba nových měst a pevnostních systémů ve městě Megidu, Samaří a jinde. Bylo to období prosperity a rozkvětu, což si pisatelé textů nedokázali vysvětlit a raději se o nich nikde v Písmu nezmiňují. Nedokázali vysvětlit, proč se tak daří hříšné zemi. Kde se šíří kult fénického boha Baala, který přinesla do Izraele fénická královna Jezábel, manželka izraelského krále Achaba, která v zemi prosazovala pohanské kultury. Vysvětlení, proč tomu tak bylo, se nám naskýtá v politické situaci více, než v uctívání pravého, či falešného boha.

Asýrie měla starosti se svými sousedy Aramejci. Politickým a náboženským otázkám v izraelském království nevěnovala příliš velkou pozornost. Pokud přišly včas daně, bylo vše v pořádku. Bohatství lidí rostlo, ale tak, jako vždy, jen u některých. Vysoké daně, necitelnost a bezohlednost jejich výběřčích a korupce byly běžnou součástí dne. Podvody na všech úrovních řízení státu, bezohlednost a nelidskost. Do této společnosti se vydal prorok Ámos.

O povolání proroka Ámose Hospodinem, pojednává Jiří Beneš, starozákoník ve své knize (Dvanáctka) – úvod do studia Malých proroků. Ámos byl nejen prvním z píšících proroků, ale současně i prvním prorokem, který kritizoval lid Hospodinův. Jeho proroctví neoslavovalo vítězství nad nepřáteli Hospodina, jako u jeho předchůdců, nýbrž směřovalo do vlastních řad. V této nepřilíživě rozsáhlé knize, kterou tvoří pouze devět kapitol, je 58krát zmíněn výrok Hospodinův. Má tím být zdůrazněn význam těchto výroků a tak vlastně podán důkaz, že tím spíš dojde k jejich naplnění. Lidé v Izraeli z Ámosova proroctví měli pochopit, že jen úplný návrat k Hospodinu může snad ještě na poslední chvíli odvrátit Boží hněv. Ámosovi jde konkrétně o to, aby lidé zaslechli Hospodinovo slovo.

Obr. č. 8: Povolání proroka Ámose Hospodinem⁵¹

Je příznačné, že Hospodin zvolil za svého proroka člověka prostého, pastevce a pěstitele fíkovníků. Člověka neoplývajícího hmotnými statky, člověka bez moci a vlivu. Člověka, kterého nebudou rozptylovat světské starosti. I Ámos o tom sám mluví a netají se svým původem.

7.3 Působení proroka Ámose v Izraeli

Ámos odchází do Izraele, do města Bet-elu. Nikdo jej zatím nezná. Kněží si stále libují v bezduché okázalosti, mocní se topí v blahobytu a přepychu. Tento klid však bude záhy nepříjemně narušen. Ámos se neklaní, nepřítakává, nevelebí. Neprorokuje servilně tak, aby se zavděčil. Říká pravdu zjevenou Hospodinem, tak jak ji sám poznal. Neříká nic, co by bylo v rozporu s jeho svědomím, a proto nemá strach. Nebojí se upozornit nejen na korupci, rozmařilou okázalost a na sociální přístup k chudým.

Podle doc. Beneše lze Ámosovu kritiku Izraelského království rozdělit do tří oblastí. Na oblast sociální, oblast mechanického přístupu k náboženství a oblast obchodu.

⁵¹ Dostupné z: http://www.biblewheel.com/Art/zurich_bible_the_call_of_amos.gif

Ámos není revolucionář. Nechce rovnost a nový sociální řád. Empatie a lidskost jsou pro něj výrazem té jediné a pravé úcty k Hospodinu. Nezávidí bohatství a nestaví se programově proti bohatým. Vidí však na vlastní oči to, co mu řekl Hospodin. Všímá si neskutečné pýchy na straně jedné a nekonečné bídy na straně druhé, potýká se s nenávisí bohatých vůči chudým, jež jde až na samou hranici. Upozorňuje, dnes bychom řekli, na téměř bigotní tendence ve společnosti.

„Baží dostat hlavy nuzáků do prachu země, pokorné zavádějí na scestí, syn i otec chodí za nevěstkou, a tak znesvěcují moje svaté jméno. Rozvalují se na zabavených oděvech při každém oltáři. Vydřené pokuty propíjejí ve víně v domě svého Boha“ (Am 2,7-8).⁵²

Ámosovi dále vadí pokrytectví, neúcta k Hospodinu. Lidé ani ve sváteční dny neobracejí svou mysl k Bohu, ale i v těchto dnech myslí jen a výhradně na své vlastní zisky a obchod.

„Říkáte: Kdy už pomine novoluní, abychom zas prodávali obilí a den odpočinku, abychom otevřeli sýpku, na míře ubírali, na ceně přidávali a podváděli falešnou váhou, abychom si koupili nuzáky za stříbro, ubožáka pro pár opánků a abychom prodali obilní zadinu.“ (Am 8,5,6)⁵³

Klid v Izraelském království byl narušen. Hostiny a náboženské obřady ztratily svou přitažlivost. Vždy se při nich objeví někdo, kdo se o Ámosovi a jeho proroctví zmíní a pohoda je pryč a zábava začíná vážnout. Jistě, nebyl by problém nepohodlného proroka odstranit jednou provždy. Je tu však obava. Ne z povstání chudiny, která by ztratila svého zastánce. Těmi obavami jsou vzpomínky na proroky minulé doby a jsou ještě příliš čerstvé. Co když opravdu i tento prostý muž má za sebou Hospodina, kterým se zaštiťuje a jehož jménem mluví? Po čem touží? Co mu nabídneme, aby mlčel? Kněží se začínají otáčet po mocném světském rameni.

„Bételský kněz Amasjáš poslal izraelskému králi Jarobeámovi zprávu: Spikl se proti tobě Ámos přímo v izraelském domě. Není možné, aby země snášela všechna jeho slova. Ámos totiž říká: Jarobeám zemře mečem a Izrael bude zcela jistě přesídlen ze své země.“ (Am 7,10,11)

⁵² Srov. J. HOBLÍK *Proroci a jejich slova a jejich svět*. Str. 122

⁵³ Srov. ROLF RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějiny*. Str. 153

Jak zareagoval Jerobeám, nikdo neví. Je velmi pravděpodobné, že Ámos využil doporučení, spíše varování kněze Amaziáše a vrátil se zpět do Judského království.

„Pak řekl Amasjáš Ámosovi: Seber se, vidoucí, a prchej do judské země! Tam chleba jez a tam si prorokuj!“ (Am 7,12)

Zřejmě se i skrýval, protože v (Am 7,10-15) nemluví již Ámos přímo, nýbrž prostřednictvím třetí osoby. Dále již po něm stopa mizí. Jaký byl jeho osud, není známo. Jeho proroctví se však naplnilo o třicet let později, kdy bylo Izraelské království vyvráceno asyrským králem Sargonem II. Psal se rok 722.

7.4 Rozčlenění knihy Ámosovy podle jednotlivých kapitol

Spolu s doc. Benešem se zamýšlím nad jednotlivými kapitolami Ámosova proroctví. Po přečtení prvních dvou kapitol musím souhlasit s tvrzením doc. Beneše, že prorok Ámos měl na tehdejší dobu silné sociální cítění, které prostupuje celým jeho proroctvím.

Co je však nové a s čím se setkáváme poprvé, je to, že na rozdíl od svých předchůdců. Ámos neprorokuje proti okolním národům, neslibuje porážku nepřátel Hospodinova lidu, nýbrž kritizuje Izrael za jeho náboženské prohřešky, vytýká jim odvrácení se od Hospodina. Jde mu hlavně o to, aby jeho posluchači zaslechli a poslouchali Hospodinovo slovo.

„Řekl: Hospodin vydá řev ze Sijonu, vydá hlas z Jeruzaléma; budou truchlit pastviny pastýřů, vrchol Karmelu zprahne.“ (Am 1,2)

V prvních dvou kapitolách lze nalézt sedm soudních výroků proti okolním národům a i proti Izraeli, což je něco úplně nového.

Ve třetí a čtvrté kapitole Ámos mnohokrát upozorňuje na to, že se jedná o výroky Hospodina a hlavně ve čtvrté kapitole se již soustřeďuje výhradně na Izrael. Kritizuje odvrácení od Hospodina a zmiňuje výčet pěti trestů, jehož jedinou příčinou je odvrácení se od Hospodina. Snaží se lidem vysvětlit, že Hospodinu velmi záleží na tom, aby se k němu lid opět navrátil.

Pátá kapitola sděluje lidem, že jeho jedinou spásou je návrat k Hospodinu a obsahuje pokyny, jak toho dosáhnout. Nabádá k uplatňování zákona, k lidskosti

a k milosrdenství a odsuzuje všechno zlo, které páchají lidé jeden na druhém. „Toto praví Hospodin domu izraelskému: Dotazujte se mne a budete žít!“ (Am 5,4)

Kapitola šestá opakuje Ámosovou kritiku rozmařilostí, bohatství a nezřízeného života, na jedné straně a sociální nespravedlnosti na straně druhé. Objevují se zde již náznaky trestu, kterým je vyhnání Hospodinova lidu do exilu. „Proto nyní budou přestěhováni v čele přesídlenců, ustane hodokvas povalečů.“ (Am 6,7)

Kapitoly sedmá až devátá jsou kapitolami Ámosových vidění. V sedmé kapitole jsou tři, v osmé dvě a v deváté je vidění poslední. První dvě vidění, ve kterých Ámos vidí kobylky a oheň, které mají symbolizovat zkázu Hospodinova lidu, se Ámosovi podaří odvrátit prosbami a modlitbou. Třetí vidění, ve kterém Ámos vidí olovnicí, či pravidlo, jak uvádí Písmo, se již Ámos nepokouší odvrátit hněv živého Boha. Trest pro Hospodinův lid je neodvratný. Ámos znovu zdůrazňuje, kvůli čemu trest přichází. Sociální nespravedlnost, mechanické vyznávání Hospodina a bohatství a rozmařilost. Ámos jasně zdůrazňuje. Že katastrofa lidu Hospodinova bude dalekosáhlá a že trestu nikdo neunikne. „Spatřil jsem Panovníka, jak stojí nad oltářem. Řekl: Udeř do hlavice sloupu, až se zachvějí prahy! Sraz jim to vše na hlavu, ty poslední vybijí mečem. Nikdo z nich neuteče, neunikne, nevyvázne. I kdyby se prokopali do podsvětí, má ruka je odtud vezme, Kdyby vystoupili na nebesa, strhnu je odtud.“(Am 9,1,2)

Dále Hospodin sráží pýchu Izraelského lidu a dává jim najevo, že pokud se odvrátí od Hospodina, nejsou pro něho nijak výluční a významní a ničím se neliší od ostatních národů. „Nejste snad pro mne jako Kúšijci, vy, synové Izraele? Je výrok Hospodinův. Nevyvedl jsem Izraele z egyptské země a Pelištejce z Kaftoru a Arama z Kíru?“ (Am 9,7)

Teprve v závěru deváté kapitoly dává Ámosovo proroctví naději Hospodinovu lidu. Zaslíbení obnovy.

Chtěl bych ještě dodat k výše uvedenému textu jednu homilii pod názvem: Proroci zasahují, když je náboženství víc než víra. Kázání mě zaujalo v tématu náboženský mechanismus.

„Svým nasazením a věností ve službě Bohu i přes pronásledování však jsou proroci hořící svíce upozorňující na nebezpečí strnulosti v náboženském životě. Na nebezpečí automatismu, bez živého vztahu k Bohu: Proroci čerpají světlo a sílu pro své poslání v „Samotě s Bohem“. Jejich modlitba není útěk před nevěrným světem, nýbrž

naslouchání Božímu slovu, někdy zápas nebo nářek, vždy však přímluva, která očekává a připravuje zásah Boha zachránce, Pána dějin (KKC 2584).⁵⁴

Dále již uvedeného Jiřího Beneše starozákoníka mě velice zaujal článek, ze kterého uvádím pro rozšíření tématu Ámos.⁵⁵

Dle Jiřího Hoblíka Ámos nebyl jen jako prvním píšicím prorokem, ale na vlastní kůži zakusil konflikt kvůli svému poslání. Ámosova slova jsou mimořádně ostrá. Mluvil o všem, kde jiní zamlčovali anebo nebylo dostatečně vysloveno. Nebyl mluvčí žádné ideologie, ale mluvil jménem Hospodina, jakožto garanta spravedlnosti. Hovoří o prohlubujícím se rozporu mezi člověkem a Hospodinem, s rozdíly kultickým slavením (Am 5,21-27). Ámos nebyl ani sociolog a politolog, žádné teorie ani analýzy. Osobité je i jeho radikální Hospodinovo odmítnutí (Am 7,1-9).⁵⁶

7.5 Osobnost proroka Ozeáše

Ozeáš je první z tzv. menších proroků, současník Amosův. Oba dělila velká sociální propast, každý patřil k jiné společenské vrstvě a oba byli Hospodinem vybráni, aby prorokovali slova Hospodinova.

Jak poznamenává Beneš, slovesný tvar Ozeáš má význam, jako: „Hospodine, zachraň.“ Ozeáš ztělesňuje tuto modlitbu či prosbu k Hospodinovi. Tvrdí, že stejný ekvivalent lze najít i v knize Jozue a v proroctví Izaiáše. Ozeáš byla postava zmítaná rozpory. Hospodinova nařízení mu zcela převracela veškeré životní hodnoty, kterým dosud věřil a podle kterých jednal. Musel se ve svém životě smířit s tím, že Hospodin pro dosažení svých cílů naprosto nemusí respektovat hodnoty lidské a je mu zcela lhostejné, jak se budou lidé dívat na postavu proroka, kterého si zvolil. Hospodin s Ozeášem jedná velice tvrdě a nesmlouvavě. První promluvou Hospodinovou vůbec je drsné nařízení, které Ozeáš uposlechl, zřejmě s těžkým srdcem.

⁵⁴ Dostupné z: www.katechismus.cz

⁵⁵ Články: PÁTÉ ÁMOSOVO VIDĚNÍ. Evanjelikální teologický časopis 1/2005. ISSN 1336-1783
Hospodinův výrok v Ámosově pátém vidění je svým způsobem variací (odezvou) sdělení Tory v Dt 30,11-14. V Am. 9,1-4 má dvě vrstvy: útěšnou, na kterou reaguje v určité variaci apoštol Pavel v Ř 8,38-39 a varovnou která nachází svou obdobu v Ž 139. Výřetem úkrytů, což mohou být údaje topografické i metaforické, Ámos problematizuje náboženské chování člověka. Skladba úkrytů zase popisuje proces postupného vzdalování se od Hospodina do krajností (extrémů). Únik realizuje člověk prchající před Bohem za horizont (štol, nebe), na horizont (Karmel, dno moře) a po horizontu (cizí země).

⁵⁶ Srov. J. HOBLÍK. *Proroci, jejich slova a jejich svět*. Str. 123

„Hospodin mi řekl: Jdi opět a miluj ženu, milenku jiného, cizoložnici. Právě tak miluje Hospodin izraelské syny, i když se obracejí za jinými bohy a milují koláče z hroznů.“(Oz 3,1)

7.6 Historické reálie doby Ozeášovy

Historické reálie, ve kterých Ozeáš působil, jsou naprosto stejné jako u proroka Ámosa, není tedy důvod je vypisovat znovu. Ozeáš i Ámos byli současníci, možná, že se dokonce někdy i setkali.

Nyní trochu odbočím, abych vysvětlil, co mě na Ozeášově příběhu zaujalo. Tady jsem se pozastavil nad kultem boha Baala. Baal je semitské slovo, jež značí totéž, co pán. Je to nejvyšší bůh starých Semitů. U různých kmenů měl různý smysl, proto se o něm v Písmu často hovoří v plurálu. Je velmi zajímavé, že ve starých dobách byl Hospodin nazýván tímto slovem. Toto slovo například nalezneme i u Saulova královského syna Éš-baal. Saul byl Hospodinem pomazaný první král židovského státu, žil v době, kdy budoucí otec krále Šalomouna byl ještě malý pasáček, tedy přibližně kolem roku 1030 př. n. l. Baal měl u různých národů různý význam.

Například u Babyloňanů byl nejvyšším bohem, stvořitelem. U Feničanů byl pouze bohem či spíše formou plodivé síly, v určitých směrech kultu uctívání bohem nejhrubší smyslnosti. Chránová prostituce a uctívání Baala a uctívání jeho přírodní kolegyně a ženského principu bohyně Baaltis (Aštarty) bylo tedy něco naprosto normálního, něco, co bylo považováno za správné a chvályhodné. Chránová kněžka či spíše prostitutka rozhodně nestála na okraji společnosti. Nebyla opovrhována a zatracována, nýbrž právě naopak. I ti nejvýše postavení muži v království si pokládali za čest, když je přijala.

Do severního Izraelského království se uctívání Baala dostalo zároveň s královskou manželkou Achabovou, Jezábel, z fénického města Týru. Tento kult pochopitelně existoval již dříve, ale teprve Jezábel jej začala prosazovat tak, že pomalu ale jistě vliv Hospodina mizel a státním náboženstvím se neodvratně stávalo uctívání boha Baala. Z uvedených skutečností se tedy domnívám, že příkaz Hospodina oženit se s prostitutkou mohl Ozeáš považovat spíše za poctu a vyznamenání či odměnu, než jako něco, co jej mělo potupit.

Prorok Ozeáš byl od malička jistě hýčkán v přepychu a pohodlí. Jeho rodiče či příbuzní se museli těšit přízni těch nejmocnějších anebo možná patřili sami k těm, před

nimiž se ostatní třásli. Příběh o tom, že se k němu jeho zákonitá manželka nakonec vrátila, bude nejspíš jen jeho přání, než skutečnost. Stopa po Ozeášovi mizí vyvrácením Izraelského království Asyřany v roce 722 př. n. l.

7.7 Ozeášovo proroctví

Kniha Ozeášova patří k textům, které nelze pochopit po prvním přečtení. Je zde jasně patrná emocionální prorokova nevyrovnanost. Nejdříve označí Hospodin svůj lid jako prostitutku, aby je v druhé kapitole uklidňoval.

Ozeášova úloha byla zpočátku velmi nelehká. Ozeáš prorokuje nejen slovy, ale i činy. Oženit se s prostitutkou a získat si důvěru lidí Hospodinova a přesvědčit je, že jim sděluje slova Hospodinova, musel tedy být zpočátku téměř nadlidský úkol. Prostitutka v tehdejší době byla totiž vnímána i jako představitelka cizích náboženských kultů a vzít si tedy prostitutku bylo v naprostém rozporu s tím, co měl Hospodinovu lidu Ozeáš sdělit. Ve třetí kapitole dostává Ozeáš od Hospodina příkaz morálně nesplnitelný. Ozeáš přes vše co je v tradici národa o čistotě poslechne a jména potomků pak vypovídají spíše o symbolice poselství, které Hospodin dává svému lidu.

„Opět řekl mi Hospodin: Ještě jdi a zamiluj si ženu, milou frejří a cizoložnou, tak jak miluje Hospodin syny Izraelské, ačkoli oni hledí k bohům cizím a milují kádě vína.“(Oz 3,1)

V následující kapitole se vyskytuje motiv hledání Hospodina. Ozeáš vytýká lidu, že hledá odpovědi všude, jen ne u Hospodina.

„Můj lid se doptává svého dřeva, jeho hůlka mu předpovídá; tak jej zavádí duch smilstva. Smilstvím se odvrací od svého Boha.“ (Oz 4,12)

Ozeáš klade důraz na to, aby lid naslouchal slovu Hospodina. Ve svém proroctví kritizuje i nejvyšší společenské vrstvy.

„Slyšte to, kněží, napni pozornost, dome izraelský, naslouchej, dome královský, neboť vám byl svěřen soud. Stali jste se však osidlem pro Mispu, rozprostřenou síť na Táboru.“ (Oz 5,1)

V šesté kapitole sám Hospodin odsuzuje pokrytectví, přetvářku a falešnou zbožnost. Klade důraz na milosrdenství a nadřazuje jej nad náboženské úkony a obřady a oběti.

„Nebo milosrdenství oblíbují a ne oběť a známost Boha více než zápaly.“ (Oz 6,6)

V následujících kapitolách se objevuje mnohokrát stejný motiv. Ozeáš zde nejdříve popisuje, jaký by vlastně měl být prorok a zdůrazňuje, jak velice Hospodinu záleží na tom, aby se Izraelský lid k němu navrátil a poslouchal jeho slova. Na závěr proroctví je uvedena modlitba, kterou by se měl lid obracet k Hospodinu.

R. Rendtorff ve svém díle Hebrejská bible a dějiny uvádí, že Ozeáš patřil k lévijským opozičním skupinám (Oz 6,5;12-14). V kapitole (Oz 9:7) vyloženě poukazuje Ozeáš na prorocké sebevědomí, které bylo důležité pro časté konflikty o nepřátelství vůči prorokům.

Ozeášova profétie se zaměřovala na náboženskou a kultickou kritiku. Staví se vůči věštění, které v té době bylo velmi populární v religiozitě, která odvracela od uctívání Hospodina. A o kultickém znečištění (Oz 4,12). Ozeáš kritizuje kněze, kteří měli pečovat o čistotu kultu. Ozeáš silně poukazuje nevěrnost Hospodinu a oddávání se baalismu (Oz 2,10); a idolatrii (Oz 8,6; 13,2).

V Izraeli byla kontrapozice jahvismu a baalismu. Ozeáš se situaci zrazování náboženské integrity připodobňuje svým manželstvím s prostitutkou. Dále takto srovnával tradice lidu, tradice praotců, exodus, cesta pouští. Také mimo to poukazuje, že Izrael hledá útočiště u cizích politických mocí (Oz 5,13; 7,8-11) Ozeášovo proroctví je hlavně tímto nábožensko-politickým zájmem.

Na sociální kritice ovšem šetří. (Oz 4,1-3) Kniha se později blíží k deuteronomismu (Oz 1,2) vzhledem tak navazoval k antibaalismu. Závěrem této části práce lze říci, že Bůh izraelský je Bohem pro všechny národy. Bůh trestající i vlídný. Vlídna strana převažuje. V tom je šance pro Izrael, pro všechny národy, pro nás, pro celé lidstvo.

DOSLOV – VÝVOJ NÁBOŽENSKÝCH PŘEDSTAV STAROZÁKONNÍHO IZRAELE V KONTEXTU STAROVĚKÉHO KANAÁNU

Musíme velmi daleko v čase, k úsvitu lidské civilizace. Sedm římských pahorků je dosud pokryto pralesem a řecké chrámy teprve čekají na své stavitele.

Musíme do časů starých, krutých a někdy i podivuhodných říší, které již dávno zavál písek. Do časů uctívání mnoha božstev, které stvořili lidé k obrazu svému a promítli do nich všechny své vlastnosti. Není třeba se podrobněji o nich rozepisovat.

Kde je tedy původ vyvoleného lidu? Nehledejme nyní žádný mohutný historický moment, který nalezneme zapsán na hliněných tabulkách. Mohl nastat při rozjímání u ohně na dohled hradeb města Uru. Stáda i lidé již spí, majíce nad hlavou hvězdnaté nebe. V takových chvílích Bůh mluví k člověku. Za zdmi města stovky bohů, kteří poskytnou svou pomoc a ochranu jen těm, kdo zaplatí. Již tehdy se nespokojenost mohla změnit v touhu a posléze ve víru v jediného Boha. Silného, moudrého a spravedlivého, kterého nelze uplatit, Boha, který je věčný a všudypřítomný. Musela to být pevná víra, když starý muž opustil město Cháran v němž byl ctěným a váženým mužem. Mohl krásně dožít a mít jednu honosnou hrobku. Znovu se však vydal do nejistoty, on i celá jeho rodina. Jistě, měl strach z neznáma, byl to jen člověk. Zároveň však měl jistotu, že nad ním bdí nekonečně větší moc než ty, se kterými se na své cestě mohl potkat.

Uplynuly roky a Hospodinův lid se rozrůstal, přesně podle smlouvy, kterou kdysi Hospodin s Abrahamem uzavřeli. Hospodin podroboval svůj lid mnoha těžkým zkouškám již od samotného počátku, chtěl tím oddělit plevy od zrna. Plevy uvěřily bohům cizím, pokušení bylo pro ně příliš silné. Touha po moci, majetku a slávě. Přizpůsobily se jejich okolí a splynuly. Zrno pak vyvedl Mojžíš, na pokyn Hospodina, z egyptského zajetí. Ale stejně tak, jako zaseté zrno nevzejde všechno, tak i mezi vyvoleným lidem nebyla všude stejně pevná a hluboká víra v Hospodina. I zde se našli lidé, kteří by nedostatek a svobodu raději vyměnili za plné hrnce a otroctví.

Hospodin byl trpělivý ke svému lidu. Sladká voda ze skály, křepelky, mana. Stále však to bylo málo. Když však lidé slabé víry odlili modlu zlatého telete, trpělivost mu

došla a i on začal trestat. Nikdo z lidí, kteří se nenarodili na poušti, neměl spatřit zemi zaslíbenou. Hospodin svému lidu nezametal cestičku při jejich putování a příchodu do zaslíbené země. Dobře věděl, že darů si člověk příliš neváží. Nepřímo jim řekl, že bude stát za nimi, ale oni jsou ti, kteří budou muset tasit meč. Jediná vyhraná bitva posílí víru v Hospodina daleko hlouběji než slova a proroctví. A těch bitev bylo mnoho, velmi mnoho. Získat zemi zaslíbenou bylo těžké a krvavé období. Víra se však upevňovala. Hospodin je jistě silný ba nejmocnější, když porazil našima rukama nejen cizí vojska, ale i cizí bohy, které nepřítel uctíval.

Víra v Hospodina, to je nikdy nekončící boj. Každá nejistota, každý neúspěch tuto víru nahlodává. I Šalomoun podlehl své lidské slabosti, ve chvíli, kdy jako stavitel Hospodinova chrámu vystavěl modlu Kémošovi, modle Moabitů, aby získal ženu, kterou získat chtěl. Pevnost ve víře se hlavně pozná v dobách zlých.

Při následování Hospodina je problém pouze v jedné věci. Tím problémem je lidská smrtelnost. Umírají nejen lidé, kteří víru mění jako boty, podle toho, jaké je právě počasí, ale umírají i ti pevní ve víře. Vždy tedy budou lidé pevní ve víře a pak ti ostatní. Mění se jen jejich vzájemný poměr těchto lidí. Změnou rovnováhy mezi těmito lidmi se často mění osudy celých národů.

Obr. č. 9: Schrána úmluvy⁵⁷

⁵⁷ Dostupné z: http://nd06.jxs.cz/733/768/337c94c329_96859164_o2.png

Vývoj náboženských představ starozákonního Izraele připomíná duševní vývoj dítěte od nejmladších let. Nejdříve období naivní a důvěřivé, ochotné uvěřit všem bájím a pohádkám. Strach dítěte vstoupit do tmavé místnosti není o nic menší, než strach dospělého člověka z neznáma. Strach a respekt z hranic, které musí překročit. Zdaleka to nejsou jen ty hranice, které se nám při prvním vyslovení tohoto slova vybaví. Nejen hranice fyzické, ale i hranice něčeho, o čem se člověk pokouší poprvé, s čím musí bojovat a překonávat strach. Dítě se odváží vstoupit do tmavé místnosti, pokud ví, že ve dveřích stojí maminka s tatínkem. Stejně tak dospělý člověk musí za sebou cítit oporu. Má sice zbraň, ale současně musí vědět a věřit, že za ním stojí někdo, kdo mu říká: „Jsem tady, nemusíš se bát.“ Období naivního dítěte skončí a nastupuje období učení, sbírání zkušeností, poznávání světa. S přibývajícimi znalostmi a zkušenostmi se dostaví první pochyby. Pochyby o pravdomlupnosti, pochybnosti o nekonečné moudrosti a síle vlastních rodičů a následně i první rozčarování. Náboženství Izraele dozrávalo, učilo se, sbíralo zkušenosti. Přišlo období dospívání a stejně jako rodiče, stal se i Hospodin téměř nepotřebným. Něčím staromódním, nechápavým, nesnesitelným svým věčným mentorováním. A stejně, jako se dítě v tomto věku raději obrací ke kamarádům, někdy dobrým, někdy špatným a zkouší věci zakázané, obrátili se někteří lidé Izraele k cizím bohům a pohrdli Hospodinem. Hospodin, stejně jako chápavý a milující rodič, čekal a snažil se být trpělivý. Trestal, ale velice nerad a jistě neměl z trestání radost. Trpělivost a shovívavost se vyplatila, Hospodinův lid dozrál a vrátil se k Hospodinu tak, jak se dospělé děti rády vracejí zpět ke svým moudrým rodičům. Lid Izraele pochopil, že dokud se neodvrátí od Hospodina a bude dodržovat smlouvu, bude i jim Hospodin stále říkat: Jsem tady, nemusíte se bát.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární literatura

1. BENEŠ JIŘÍ. Dvanáctka. Praha 2006. Nakl. Teologický seminář CASD. ISBN 80-903827-0-3
2. BIČ MILOŠ. Ze světa starého zákona. Praha 1986 Nakl. Kalich. ISBN neuveden
3. HOBLÍK JIŘÍ. Proroci a jejich slova a jejich svět. Praha 2009. Nakl. Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-948-5
4. POJAR MILOŠ. Stručná historie států. Praha 2004. Nakl. Libri. ISBN 80-7277-268-6
5. RENDTORFF ROLF. Hebrejská bible a dějiny; Úvod do starozákonní literatury. Praha 1996. Nakl. Vyšehrad. ISBN 80-7021-190-3
6. SEGERT STANISLAV. Starověké dějiny židů. Praha 1995. Nakl. Svoboda. ISBN 80-205-0304-8
7. Bible, ekumenický překlad. ISBN neuvedeno

Sekundární literatura

1. NOVOTNÝ ADOLF. Biblický slovník. Praha 1992. Nakl. Kalich. ISBN 80-7017-528-1
2. <http://www.katechismus.cz/>
3. YOUCAT, katechismus katolické církve pro mladé. Kostelní Vydří 2011. ISBN 978-80-7195-564-1